

Avisernes beretning om angrebet på Shellhuset og katastrofen ved Jeanne d'Arc Skolen

Historiespeciale F2021 af Lars Adalberth Petersen (59855). Vejleder: Claus Bundgård Christensen.
 Antal anslag: 125.015.

Abstract

During WW2, when Denmark was occupied by Germany, Royal Air Force did three attacks on Gestapo headquarters in Denmark. The first attack was on the Gestapo headquarter at “Aarhus Universitet” the 31st of October 1944, the second attack was on “Shellhuset” in Copenhagen the 21st of March 1945 and the third attack was on “Husmandsskolen” in Odense the 17th of April 1945. The most well-known attack was that on “Shellhuset” in Copenhagen, which was both a success and a disaster. The goal for the attack was to destroy Gestapo’s archives of the Danish resistance movement and this goal was fulfilled and therefore a success, but a tragic accident happened when one of the planes hit a searchlight tower and crashed. Unfortunately, some of the subsequent pilots thought this was the target of the attack, because of the smoke from the crashed plane and therefore they dropped their bombs on what they thought was the target. The consequence of this was that about 150 civilians were killed, and 86 of them were children from “Jeanne d'Arc Skolen”.

This study deals with the newspapers' description of the attack on “Shellhuset” and the disaster at “Jeanne d'Arc Skolen”, in the period from March 22, 1945 to May 23, 1945, and contains both the illegal newspapers and the censored newspapers. The censored newspapers wrote primarily about the disaster at “Jeanne d'Arc Skolen”, trying to turn the population against the allied forces. The illegal newspapers had their attention on the attack on “Shellhuset” itself, trying to explain that this attack was a helping hand, from the allied to the Danish resistance movement.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Problemfelt	4
Historiografi	4
Metode	8
Problemformulering	10
Teori	10
Analyse	13
Analyse af aviserne under besættelsen	13
De censurerede avisers behandling af angrebet	14
De censurerede avisers overskrifter den 22. marts 1945	15
Tiden efter den 22. marts 1945	20
”Var det nu ogsaa det store Offer værd?”	22
Afslutningen på de censurerede avisers nyhedsformidling af angrebet	25
De illegale avisers behandling af angrebet	26
Det som de censurerede aviser ikke skrev	26
De civile ofre og skyldsspørgsmålet	28
Heltene fra Shellhuset og Jeanne d'Arc Skolen	34
De censurerede avisers helte	34
De illegale avisers helte	37
Starten på en sejlivet myte	42
Aviserne om angrebet efter besættelsen	43
Diskussion	48
Konklusion	49
Litteraturliste	52
Aviser:	52
Hjemmesider:	55
Bøger:	55

Problemfelt

Den 21. marts 1945 foretog briterne et flyangreb på Shellhuset i København. Shellhuset var Gestapos hovedkvarter, og årsagen til angrebet skyldtes at Gestapo havde fået samlet så mange efterretninger om modstandsbevægelsen, at Gestapo var i stand til at optrevle store dele af modstandsbevægelsen.

Briternes angreb på Shellhuset blev en succes, men ikke uden alvorlige konsekvenser idet at den franske skole fejltagtigt også blev udsat for briternes angreb. Dette fejlangreb afstedkom at mange civile blev dræbt, herunder en del børn.

Angrebet på Shellhuset er blevet beskrevet i mange historiebøger, lige som at der er lavet en del dokumentarprogrammer om emnet. Jeg vil derfor gå en anden vej, og bruge aviserne som kilde i min analyse af angrebet Shellhuset. Ved at bruge aviserne, som kilde, vil jeg få et indblik i hvordan at den fremherskende tidsånd gør sig gældende, i fortællingen om angrebet på Shellhuset. Og jeg vil af samme årsag gøre brug af begrebet "kollektiv erindring" som omdrejningspunkt for analysen. Forskellen ved at bruge aviserne som kilde, i forhold til at bruge arkivmateriale eller interview, med mennesker der havde en relation til et givent emne, ligger i at begreber som "erindringsforskydelse" og "efterrationalisering" ikke forekommer på samme måde, da avisernes funktion er at formidle nyheder så hurtigt som muligt er. Dette betyder dog ikke at aviserne er fejlfri i deres formidling af nyhederne, og at en kildekritisk tilgang til avisernes formidling af nyhederne derfor stadig er nødvendig. Men også den kildekritiske tilgang til avisernes nyhedsformidling adskiller sig fra brug af andre kilder, hvilket skal ses i lyset af at aviserne har andre interesser, end blot sandhedsværdien, i deres formidling af nyhederne. Aviserne er underlagt en indbyrdes konkurrence, der gør at den avis der kan komme med den bedste historie, får solgt flest aviser, lige som at de enkelte aviser hver især har en politisk agenda. Kildekritikken bliver altså her ikke kun et værktøj til at klarlægge den historiske sandhed, men også et værktøj til at klarlægge avisernes agenda, i forhold til den nyhed som de formidler.

Historiografi

Den 22. marts 1945 bringes de første nyheder om angrebet på Shellhuset, i aviserne. Både de censurerede aviser og de illegale aviser kan fortælle om angrebet, der skete dagen før, den 21. marts

1945. Men det er to forskellige fortællinger om angrebet der bliver fortalt, til trods for at begge historier basere sig på førstehåndsvidner. Årsagen hertil skyldes en interessekonflikt imellem besættelsesmagten i Danmark, og de allierede der kæmper imod besættelsesmagten.

De censurerede avisers artikler, der bliver leveret fra Ritzaus Bureau, har den konsekvens at aviserne ikke selv kan lade deres holdning, til angrebet, komme til orde. De censurerede aviser har derfor kun en meget begrænset mulighed for at komme til orde via deres opsætning af artiklerne og formulering af overskrifter. Et eksempel på dette ses når flere af aviserne bruger sporvognsskiftet på Rådhuspladsen, som en hentydning til at der er et skifte, i krigens gang, på vej. Hentydningen med sporvejsskiftet skal sættes i forhold til det slogan som D.N.S.A.P brugte, der lød ”Vi lægger Roret om”. Dette betyder at der i avisernes artikler er en tvetydighed, som læseren skal forholde sig til, i artiklens indhold og i den hentydning som de censurerede aviser forsøger at signalere.

Om selve angrebet, har de censurerede artikler fokus på de civile tab, som angrebet afstedkom. Der bliver berettet om det redningsarbejde der forestod ved den franske skole, samt de børn der blev dræbt under angrebet. Selve beretningen om Shellhuset bliver nedtonet, indtil den 25. marts 1945, hvor de censurerede aviser bringer artiklen ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*”. Her bliver det bekendtgjort at Shellhuset var målet for angrebet (det havde indtil da været en militær hemmelighed), og der bliver argumenteret, i artiklen, for at selve angrebet ikke havde den ønskede effekt og at de civile tab derfor var ganske nyttesløse.

De censurerede aviser gav ikke udtryk for deres egen holdning til angrebet, kun den nationalsocialistiske avis Fædrelandet kørte en del artikler, der argumenterede imod angrebet. En del af disse artikler tog udgangspunkt i de informationer som blev sendt fra svensk radio, af danskere der var flygtet til Sverige. En stor del af de informationer som blev sendt, via radioen i Sverige, kom fra den illegale avis Information, hvilket betød at der egentligt opstod en argumentation, for og imod angrebet på Shellhuset, imellem avisen Fædrelandet og den illegale avis Information. Den del af argumentationen imod angrebet, som avisen Fædrelandet stod for, ophøre efter besættelsen, og bliver ikke nævnt i mange år efter. Først i nyere tid bliver emnet berørt igen, som når Edward Sismore citeres i Christian Aagaards bog ”Bombemål Shellhuset”:

”Jeg synes stadig, det er svært at sige, om det var en succes eller ej. For hvordan tager du børns liv med i det regnestykke” (Aagaard, 2020 s. 321).

Ved at bruge de censurerede aviser som kilde, så giver disse et indblik i at Sismores ytring om at problematikken med de børn der døde under angrebet, ikke er et nyt spørgsmål, men at historieskrivningen af angrebet på Shellhuset blot har nedtonet denne problematik.

De illegale avisers fokus på angrebet, var funderet i selve formålet med angrebet, nemlig at rette et slag imod Gestapo, således at modstandsbevægelsen kunne fortsætte sit arbejde. At en del af modstandsbevægelsens medlemmer slap levende fra angrebet, var også en del af historien om angrebet. Her blev der særligt sat fokus på Christen Lyst Hansens befrielse af de andre fanger, og Lyst Hansen kom til at fremstå som symbolet på frihedskæmpernes mod og uselvished.

Et tredje aspekt i de illegale avisers fremstilling af angrebet på Shellhuset, var skyldsspørgsmålet i forhold til de civile tab, med særlig fokus på børnene fra den franske skole. Allerede den 22. marts 1945 skriver Information, at årsagen til børnenes død skyldes den manglende luftalarmering, som besættelsesmagten havde ansvaret for. Agitationen for at besættelsesmagten havde skylden for de mange børns død, fortsætter i dagene efter men kommer ikke til at indgå i fortællingen om angrebet, efter besættelsens ophør. En af årsagerne til dette skal muligvis findes i journalist Vilhelm Bergstrøms dagbog, hvori at han skriver:

”Nogle vil skyde Skylden paa Tyskerne. De kunde have givet Signal i ordentlig Tid. Korsør havde Luftalarm, men det er vist at drive det for vidt. Tyskerne har ikke været orienteret.” (Bergstrøm, 1945).

Bergstrøm mener her at det nok er at drive det for vidt, at give tyskerne skylden for den manglende luftalarmering, hvilket indikerer at det ikke er lykkedes for Information at overbevise alle i befolkningen om skyldsspørgsmålet. Og det skal tilføjes at skyldsspørgsmålet igen bliver gentaget efter besættelses ophør, under en mindehøjtidelighed ved den franske skole, med deltagelse af nogle af piloterne fra angrebet, den 22. maj 1945¹, hvor argumentet her var at det var tyskerne der selv havde startet den totale krig, og derved gjort et angreb mod Shellhuset nødvendigt. Men også denne argumentation om skyldsspørgsmålet, bliver ganske udeladt i historiefortællingen om angrebet på Shellhuset, efter besættelsen.

Det som de illegale aviser kan fortælle her, som kildemateriale, er den del af den kollektive erindring der ikke kom med i historiefortællingen, om angrebet på Shellhuset. Til gengæld fik de

¹ I Aagaards bog ”Bombemål Shellhuset” s. 320, fremgår det at mindehøjtideligheden skete den 21. maj 1945, men ifølge Politiken så skete mindehøjtideligheden den 22. maj 1945. Jeg har derfor valgt at beholde datoen den 22. maj 1945, på baggrund af Politikens information.

illegale aviser mere held med beskrivelsen af angrebet som et præcisionsangreb. Succesen med at beskrive angrebet som et præcisionsangreb, blev så stor at der skabtes en myte, om at angrebet var en befrielsesaktion, af de fanger der sad øverst oppe under taget, på Shellhuset.

Efter befrielsen sker der en ændring i historieskrivningen om angrebet på Shellhuset. Til trods for at aviserne bringer flere artikler om mindehøjtideligheden ved den franske skole, den 22. maj 1945, så bliver katastrofen ved den franske skole nedtonet i den efterfølgende fortælling. Om denne ændring skriver Aagaard at:

”Tyskernes skarpvinklede forsøg på at vinde propagandakampen var med andre ord dømt til at mislykkes. Den pro-allierede udlægning af Shellhusbombardementet fik endda en sådan skærpelse efter befrielsen, at danske filmfolk i en række centrale dokumentarfilm om besættelsestiden valgte at bagatellisere og sågar helt udelade fejlbombardementet på Frederiksberg, så hændelsen mere eller mindre blev skrevet ud af historien for en periode. Ud af de fire mest sete dokumentarfilm om besættelsen – Danmark i Lænker (1945), Det gælder din Frihed (1946), De fem Aar (1955) og skoleversionen af De fem Aar (1960) – fortiede eller bagatelliserede tre af dem katastrofen på Frederiksberg. Kun Danmark i Lænker, der fokuserede bredt på krigens ofre, blev det tilrådeværende filmmateriale fra Den Franske Skole benyttet. Det gælder din Frihed omtalte kort, at katastrofen indtraf, for så at vise et hurtigt billede af Den Franske Skoles brændende gavl, men uden at forklare nærmere om, hvad katastrofen egentlig omfattede. De fem Aar – hvor skoleudgaven i dag regnes for sin tids vigtigste besættelsesfilm – udelod helt fejlbombardementet og fokuserede på at hylde det britiske præcisionsbombardement af Shellhuset.” (Aagaard, 2020, s. 316).

Aagaard nævner efterfølgende at årsagen til nedtoningen, eller fraværet, af katastrofen på den franske skole, i historiefortællingen, enten kan skyldes at det var et ønske fra de allierede, eller at modstandsbevægelsen selv ønskede denne nedtoning. Jeg vil selv nævne en tredje årsag til nedtoningen af katastrofen, en årsag der kommer til udtryk i den senere erindringslitteratur om katastrofen ved den franske skole. Denne erindringslitteratur er skrevet af nogle af de børn der overlevede katastrofen, og som nu er blevet ældre, og kan fortælle at måden man tacklede de følelsesmæssige problemer der rejste sig, i forbindelse med katastrofen, var ved ikke at tale om det skete. Hvilket vil sige at en ren fortielse af katastrofen, blev den løsningsmodel man arbejdede efter, og derved have en indflydelse på nedtoningen af fortællingen om katastrofen, for at skåne dem der var berørt af katastrofen.

At katastrofen ved den franske skole er blevet nedtonet i ovenstående dokumentarfilm, betyder dog ikke at aviserne også har nedtonet katastrofen, for i Herning Avis, den 12. marts 1955, bliver tiåret for angrebet mindet under overskriften ”*Rædselssceneri, da den franske Skole blev ramt*” (Herning Avis, 1955), hvilket vidner om at katastrofen stadig bliver husket, i det offentlige Danmark.

Mindehøjtidelighederne bliver jævnligt bragt i aviserne, omend at artiklerne bliver mindre og mindre. Først i nyere tid skifter artiklerne om den franske skole karakter, fra at være en beskrivelse af selve katastrofen til at blive en personlig beretning, fra dem der oplevede katastrofen. Dette står i kontrast til historien om selve Shellhuset, der allerede fra tidlig start, efter besættelsen, blev præsenteret i form af en personlig historie, fra dem der oplevede angrebet på Shellhuset.

Eksemplerne med dokumentarfilmens fremstilling af angrebet på Shellhuset og katastrofen ved den franske skole, og avisernes fremstilling af samme, viser at begge er styret af en udefra kommende faktor. For avisernes side er det den gode historie, der styrer fortællingen. Fra dokumentarfilmens side er det muligvis de allieredes, eller modstandsbevægelsens, ønske om at skabe en fælles forståelse af angrebet på Shellhuset. Et spørgsmål der derfor melder sig er, hvilken faktor gør sig i dag gældende for historieskrivningen om angrebet på Shellhuset og katastrofen ved den franske skole? Spørgsmålet vil ikke blive besvaret her, men kunne være et spændende emne at studerer vider på.

Metode

Indsamling af aviser, som kildemateriale.

Til indsamling af aviser har jeg benyttet mig af Infomedia og Mediestream.

Med en indsamling af avisartikler fra Mediestream ville det være normal procedure at jeg skulle hente artiklerne på Det Kongelige Bibliotek, pga. ophavsretten. Men med baggrund i den fremherskende Corona pandemi, så har dette ikke været muligt, da Det Kongelige Bibliotek (sammen med mange andre institutioner, og butikker der ikke forhandler fødevarer) er blevet lukket, for at nedbringe udspreddingen af Coronaviruset. I skrivende stund, den 23-01-2021, har Det Kongelige Bibliotek lavet en aftale med Copydan Tekst og Node, om en lempelse af ophavsretten på en del af aviserne, således at der er blevet åbnet for 6 mio. avissider, der i perioden for nedlukningen, er tilgængelig hjemmefra. Det skal dog nævnes at det til trods for lempelserne ikke har været muligt at få tilgang til de større landsdækkende aviser, som Berlingske, Jyllands-Posten

og Politiken, jeg har derfor købt et abonnement på Politiken og derved fået adgang til Politikens eget avisarkiv.

I min søgen efter avisartikler, på Mediestream, har jeg brugt søgeordene ”Shellhuset” og ”den franske skole” i perioden fra den 21. marts 1945 til 4. maj 1945 og i perioden den 5. maj 1945 og op til i dag. Denne opdeling skyldes at jeg startede med at søge på aviser fra den 21. marts 1945 og frem, hvilket ikke gav specielt mange hits for perioden op til den 5. maj 1945. Årsagen til at Shellhuset kun er nævnt få gange i perioden fra den 21. marts til den 4. maj 1945, fandt jeg i en 5. maj 1945 udgave af Nationaltidende, hvor de i en artikel beskriver den indflydelse som censuren, under besættelsen, havde på det aviserne kunne/måtte skrive, og specielt det som de ikke måtte skrive. Og her nævner Nationaltidende at aviserne i Danmark ikke havde lov til at skrive om tyske militære anliggender, hvilket Shellhuset var, da det både var Gestapos hovedkvarter og militært mål for de allieredes angreb.

Shellhuset bliver derfor kun nævnt få gange, men til gengæld i alle aviser, da alle aviserne kun bragte (eller gengav, om man vil) det som Ritzaus Bureau (RB) havde skrevet om angrebet.

Jeg tog derfor fire aviser af forskellig politisk observans (Nationaltidende, Fædrelandet, Fyns Venstreblad og Social-Demokraten) og downloadede deres udgivelser i perioden fra den 22. marts til den 31. marts 1945, til brug for analysen. Det blev min erfaring at aviserne stoppede med at skrive om angrebet på Shellhuset den 31. marts, nogle aviser lidt før, lige som at jeg drog i erfaring, at der næsten ingen forskel var på formidlingen af angrebet på Shellhuset, avisernes politiske forskellige observanser til trods. Kun avisen Fædrelandet, der var af nationalsocialistisk observans, adskilte sig fra de tre andre aviser, i deres formidling af angrebet. Som forventet rettede Fædrelandet en skarp kritik af de allieredes angreb, men overraskende nok så var Fædrelandet også den avis der bragte flest nyheder om angrebet på Shellhuset, og om hvordan at stemningen var blandt befolkningen, hvilket måske mere eller mindre utilsigtet kommer til udtryk når Fædrelandet argumentere imod begrebet ”hvor der handles, der spildes”, eller når Fædrelandet argumentere imod udsagn om angrebet, sendt fra en radio i Sverige. Ser jeg her som læser bort fra argumentationen, så står der tilbage at der har hersket et pro allieret syn på angrebet, fra befolkningens side, og at der i Sverige er kræfter der arbejder imod besættelsesmagten, i Danmark.

At de tre andre aviser, Nationaltidende, Fyns Venstreblad og Social-Demokraten, ikke bragte andre nyheder end dem der kom fra RB, ser jeg som en konsekvens af den fremherskende censur, der kun levnede aviserne to muligheder for at lade deres eget syn på angrebet komme til udtryk, enten i

form af den overskrift, som de gav de enkelte artikler, eller den opsætning (layout) som prægede artiklerne.

Problemformulering

Hvordan bliver bombningen af Shellhuset og den franske skole formidlet/brugt af aviserne, i perioden den 22. marts 1945 til den 23. maj 1945, og hvordan kommer ”den gode historie”, om Shellhuset og den franske skole, til udtryk i aviserne (hvis den kommer til udtryk)? Og hvordan bliver den kollektive erindring brugt i de illegale avisers formidling af angrebet på Shellhuset og den franske skole?

Teori

Til at analysere avisernes gengivelse af angrebet på Shellhuset har jeg benyttet mig af Tverskovs begreb ”Den gode historie”, som:

- Rummer et element af overraskelse
- Har en eller anden konflikt indbygget
- Handler om forhold som læseren kan identificere sig med
- Berører flest mulige læsere
- Skildre ofte en aktuel begivenhed (Tverskov, 2004: 25)

Begrebet ”den gode historie” giver her et indblik i journalistens måde at formidle et givent emne på, hvilket kan afsløre noget om den tid som artiklen er skrevet i. Hvilke forhold kunne læserne i 1970’erne eksempelvis identificere sig med, og hvilken karakter havde den indbyggede konflikt. Et virkeligt godt eksempel på dette, sås da Aage Trommers disputats ”Jernbanesabotage i Danmark” blev offentliggjort. Her kom alle elementerne i ”den gode historie” i spil. Trommer påstod nemlig at jernbanesabotagen ingen effekt havde haft på krigens udfald, hvorved at nyheds- og overraskelsesmomentet var opfyldt. Konflikten bestod i at det ry som jernbanesabotagen havde fået som en vigtig del af modstandskampen, her led et nederlag. Hvilket forårsagede en del protester fra befolkningen, specielt fra den del af befolkningen der havde deltaget aktivt i jernbanesabotagen,

fordi der blev sat spørgsmålstegn ved deres måde at identificere sig på, som en del af modstandskampen.

Tverskov beskriver endvidere de overvejelser en journalist må gøre sig, når en historie skal realiseres, hvilket giver et relevant grundlag at analysere nyere tids aviser på, når de skal gengive angrebet på Shellhuset. For hvordan gør en journalist en gammel nyhed relevant for den samtid som den er udgivet i?

”For at en ide skal blive til en historie, må den udvikles, og her kan man tænke nyhedskriterierne ind i stoffet. Hvad er historien, og hvordan kan jeg skabe sammenhæng og vise hvad det betyder og har af konsekvenser? Hvilken vinkel vil jeg vælge? Kan jeg finde nogle personer som ved noget, har erfaring eller holdninger til emnet eller sagen som læseren kan identificere sig med? Hvor væsentlig er historien egentlig, og hvilken journalistisk genre egner sig til formidlingen? Man kan ideudvikle ved systematisk at svare på de spørgsmål læseren vil stille. Svarene vil tydeliggøre ideen og give en fornemmelse af om den holder.” (Tverskov, 2004: 31)

En anden, og mere praktisk orienteret, måde at undersøge avisernes historie om angrebet på Shellhuset, er Søren Toft Hansens teori om at undersøge avisstof:

” Vil man beskæftige sig med avisernes nyhedsstof som kilde til samtidens holdninger og opfattelser, er der visse forhold, man skal være opmærksom på. For det første er det vigtigt at lave en bredere undersøgelse - enten over tid eller med inddragelse af flere aviser. Man kan foretage en kvantitativ analyse, hvor man med lineal kan foretage en opmåling af hvor mange spaltetilimenter de enkelte stofområder fylder i aviserne, og evt. hvordan det har forandret sig over tid. Det kunne f.eks. være en undersøgelse over forholdet mellem de politiske nyheder og sportsnyhedernes vægt. Her er der en fælde, man skal undgå at falde i. Avisens endelige udseende er i mange henseender et resultat af praktiske forhold, hvor enhver redaktionssekretær vil bestræbe sig på at opnå mindst muligt spild af papir. Artikler kan beskæres alt efter hvor meget plads, der er i den enkelte avis, og jo senere en artikel kommer ind, jo sværere vil det være at give den den opsætning, som den eventuelt normalt ville få. Der kan også foretages mere tekstanalytiske undersøgelser. Den amerikanske teknologihistoriker Susan Douglas har i sin bog om radioens historie f.eks. et spændende afsnit, hvor hun behandler pressens rolle som formidler og skaber af "opfinder-helten" - i dette tilfælde Guglielmo Marconi som radioens fader. Man kunne også foretage en større

undersøgelse af de "husmodersider", der efter 1. verdenskrig kom til at optræde i aviserne, for via dem at få et billede af, hvad aviserne opfattede som et stofområde og en horisont, der havde speciel interesse for kvinderne (og dermed i en vis grad betragtede det øvrige (politiske) stof som værende ikke-kvinde stof)." (Hansen, 2001).

Hansen påpeger her at en undersøgelse om de fremherskende holdninger, i samfundet, der kommer til udtryk gennem avisen, med fordel kan være baseret på flere forskellige avisers holdninger. Til at sikre mig at jeg har fat i de enkelte avisers politiske observans, har jeg benyttet mig af bogen "DE DANSKE AVISER 1634-1991" skrevet af Niels Thomsen og Jette D. Søllinge. Først og fremmest giver de informationer om avisernes politiske ståsted, men også informationer om avisernes historie, såsom hvilke redaktører der har bestredet posten i en given periode, eller avisens økonomiske baggrund (hvilket kan være relevant for mig, da jeg kun har adgang til aviser der ikke eksisterer i dag).

I min analyse, af avisernes beretning om angrebet på Shellhuset, vil jeg endvidere gøre brug af Claus Bryld og Anette Warrings bog "Besættelsestiden som kollektiv erindring". Brylds og Warrings teorier vil her danne baggrund for hvordan at avisernes artikler influere på skabelsen af den kollektive erindring, og hvordan at den kollektive erindring har ændret sig over tid. Her vil jeg bl.a. gøre brug af begrebet "kognitiv dissonans", der bliver forklaret af Bryld og Warring som stereotyper der bliver brugt til at forenkle historien. "*Men dogmatismens indbyggede stereotyper beskytter mod et mere åbent eller differentieret syn på det, der er dannet så faste meninger om.*" (Bryld & Warring, 1999, s. 86). Et eksempel her på, ses i avisernes beskrivelse af de danskere, i tysk tjeneste, der døde på Shellhuset, i forbindelse med angrebet. Under besættelsen bliver de, i aviserne, benævnt som "danskere ansat på Shellhuset" og efter befrielsen bliver de benævnt som forrædere, stikkere eller medløbere. Det omvendte gør så også gældende, forstået på den måde at ord som: danskerne, folket, fronten eller modstanden (Bryld og Warring, 1999, s. 86), bliver brugt som positive stereotyper.

At stereotyperne beskytter imod et mere differentieret syn på besættelsestiden, har jeg selv måtte erfare, da jeg til min store overraskelse kunne læse i Nationaltidende, den 10. oktober 1949, en artikel omhandlende belønningen af de mennesker der havde optrådt ekstra modigt, i forbindelse med redningen af ofrene fra bombningen af den franske skole. Overraskelsen lå ikke så meget i at det var nonnerne fra den franske skole der blev fremhævet, eller civile der havde ydet en ekstraordinær indsats, selve overraskelsen lå i at også hipofolk var blevet indstillet til en erkendelse for deres indsats under hjælpearbejdet, på den franske skole. Her måtte jeg erkende at

”dogmatismens indbyggede stereotyper” også havde sit tag i min forståelse af besættelsen, idet at det her var første gang at jeg oplevede hipofolk blev fremstillet i et positivt lys.

Bryld og Warring bruger også den kognitive dissonans som fundament til skabelsen af besættelsestidens grundfortælling.

”Grundfortællingens grundlag var den kognitive dissonans, og fortællingen blev af såvel politikere som modstandsbevægelse udbredt på historiens bekostning.” (Bryld & Warring, 1999, s. 87)

Om grundfortællingen beretter Bryld og Warring at den konservative presse fremstillede besættelsen som en tid hvori at der var en stor samhørighed mellem politikere og modstandsbevægelse. Politikerne stod for den legale kamp mod tyskerne, og modstandsbevægelsen stod for den illegale kamp (Bryld og Warring, 1999, s. 80).

Analyse

Analyse af aviserne under besættelsen

”I Tiden efter 29. August fik vi den tyske Censur at se i dens hæsligste Iklædning. Nu forkastede man ikke længere de Overskrifter, Bladene selv foreslog, nu skrev Dr. Goebbels’ Lærlinge i København selv nye ind i Stedet for, nu dekreterede man at det og det politiske Drab skulde placeres der og der i Bladet med de og de Typer.” (Nationaltidende, 05-05-1945, s. 20).

Onsdag den 21. marts 1945 foretog briterne et flyangreb på Shellhuset. Shellhuset var Gestapos hovedkvarter i København, og angrebet skete på opfordring fra den danske modstandsbevægelse, da Gestapo havde fået så mange oplysninger om modstandsbevægelsen at denne følte sig truet på sin eksistens. Angrebet på Shellhuset bliver en succes, men med uheldige følger, da den franske skole, Jeanne d'Arc Skolen, ved en fejl også bliver bombet, med et større antal civile ofre til følge, her iblandt børn.

Torsdag den 22. marts 1945 var nyheden om angrebet forsidestof for landets aviser. Og det som aviserne havde som overskrift var gennemgående overskriften ”Allieret Luftangreb paa København”, kun det illegale blad Information skilte sig ud med overskriften ”Det allierede

Luftangreb paa Shellhuset” (Information, 22-03-1945). Den gode historie for Information, og resten af de illegale aviser, var her angrebet på Shellhuset og de frihedskæmpere der slap fri.

I modsætning til de illegale avisers gode historie, så havde de censurerede aviser ikke angrebet på Shellhuset som den gode historie, men derimod alle de civile tab, som angrebet havde afstedkommet. Med denne forskel på de censurerede aviser og de illegale aviser vil det være formålstjenligt at behandle dem hver for sig, og jeg vil her starte med de censurerede aviser.

De censurerede avisers behandling af angrebet

Om baggrunden for den censur aviserne var underlagt, skriver Nationaltidende den 5. maj 1945, i en artikel under overskriften ”*I censurens spændetrøje*”:

”I et Cirkulære fra Statsministeriet af 6. Maj 1940 nedlagdes de principielle Retningslinier for Indskrænkningerne i Pressens Virksomhed. Det var saaledes forbudt at omtale krigsmæssige begivenheder indenfor danske Land- og Vandomraader – kun officielle Meddelelser gennem Ritzaus Bureau måtte bringes. Omtale af Besættelsestroppersnes Færden maatte ikke ske uden særlig Godkendelse, og det blev forbudt at bringe Stof paa Grundlag af Aflytning af udenlandsk Radio.” (Nationaltidende, 05-05-1945).

Nationaltidende fortæller her om to faktorer, der kommer til udtryk på de censurerede avisers forside, om angrebet på Shellhuset, den 22. marts 1945. Den første er avisernes forbud mod at omtale krigsmæssige begivenheder i Danmark, kun de krigsmæssige begivenheder der kom fra Ritzaus Bureau måtte bringes. Dette forklarer den ensartethed som avisernes nyhedsformidling om angrebet bærer præg af, men viser samtidigt den kreativitet aviserne har udvist i deres brug af grafiske virkemidler, som en kortere eller længere underoverskrift, deres brug af metatekst og ikke mindst nogle avisers brug af billeder.

Det skal dog påpeges at ovenstående citat, fra Nationaltidende, vedrørende cirkulæret fra statsministeriet, dateret den 6. maj 1940, ikke er verificeret. Jeg ser dog ingen grund til at betvivle citatet, da avisernes fremstilling af angrebet lever op til de fremsatte regler om kun at gengive militære aktioner på dansk grund, ud fra det som Ritzaus Bureau skriver, lige som at ingen af aviserne har egne kommentarer eller referencer til udenlandsk radio med, i deres formidling af angrebet. Men jeg skylder dog at sige at citatet er taget ud af en artikel der argumenterer for, censuren til trods, at aviserne havde en vigtig funktion under besættelsen, hvilket har farvet artiklen

en del (modargumentet om avisernes eksistensberettigelse gik på at såfremt aviserne kun kunne formidle det som besættelsesmagten bestemte, hvorfor så ikke lade besættelsesmagten formidle nyhederne selv).

De censurerede avisers overskrifter den 22. marts 1945

Den gennemgående overskrift i de censurerede aviser var ”*Allieret Luftangreb paa København*”, hvilket skyldtes at alle artiklerne, om angrebet, var skrevet af Ritzaus Bureau, og kun blev gengivet, af de enkelte aviser, med små nuancer pga. den censur som aviserne var underlagt. Disse små nuancer kommer til udtryk med bl.a. Randers Dagblad der i overskriften skriver ”*Stort allieret Luftangreb paa det indre København*” (Randers Dagblad, 22-03-1945), her får Randers Dagblad præciseret at udover at være et *stort* luftangreb, så gjaldt angrebet det *indre* København, og giver derved læseren et mere afgrænset område at gætte målet for angrebet på. Fyns Venstreblad blad bruger lidt af samme taktik, når de i deres overskrift skriver ”*Allieret Luftangreb mod Bygninger i København*” (Fyns Venstreblad, 22-03-1945). Fyns Venstreblad får her præciseret at det ikke var et angreb imod befolkningen, men *mod Bygninger*, hvilket er vigtigt når læseren får at vide, i underoverskriften, at der er sket ”*Store Ødelæggelser i Byens Centrum og paa Frederiksberg. – 46 Danske dræbt, deraf 23 Børn i en katolsk Skole, og 112 saarede*”. Fyns Venstreblad får med deres overskrift og underoverskrift fortalt at de døde og sårede er en konsekvens af angrebet, og ikke målet i sig selv. I modsætning til Fyns Venstreblad, så har avisen Fædrelandet, der er af nationalsocialistisk observans, en anden agenda, når de i deres overskrift skriver ”*46 Dræbte under allieret Angreb mod København*” med underoverskriften ”*Bomber mod den franske Skole paa Frederiksberg 23 Skolebørn omkommet*” (Fædrelandet, 22-03-1945). Overskriften fortæller her at de allierede er skyld i 46 menneskers død, og underoverskriften indikerer at den franske skole var selve målet, for det *allieret Angreb mod København*, med 23 døde skolebørn til følge.

Fædrelandet

NR. 91...

TORSDAG 22. MARTS 1945

7. AARGANG

46 Dræbte under allieret Angreb mod København

Bomber mod den franske Skole paa Frederiksberg 23 Skolebørn omkommet

En af de store Bygninger under Bombefangst. Billedet er taget i samme Lighed som Billedet til højre.

Fredag 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

Fredag 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

Fredag 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

Talrindstillede Bomber paa Jarmers Plads

I de store Bygninger mellem Vester Landingsgade og Vester Landingsgade og den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

den 10. Marts blev Shellhuset i København angrebet af allierede Bomber. Fra det østlige Side af Vester Landingsgade kom angrebet det betydelige Skade paa Skolehuset, hvilket blev forårsaget. En Brandbrude blev givet. Taget, som den angreb angreb Brand 1945, som det var betydeligt at den anden Skole.

Billedet af den franske Skole under Angrebet.

Angrebets Ofre

Fædrelandet, torsdag den 22. marts 1945, s. 1.

Uvist af hvilken grund, så er Fædrelandet en af de få aviser der har et billede af det bombede Shellhus på forsiden (billedet til venstre), hvilket står i kontrast til at avisen fokuserer på den franske skole, som offer for angrebet, og kun nævner Shellhuset få gange i forbindelse med andre bygninger der også er ramt. Der bringes også et billede af den franske skole (billedet til højre), men dette billede fylder ikke mere end at det kan være inden for en spalte, hvorimod at billedet af Shellhuset fylder tre spalter (eller en halv side).

En gisning om Fædrelandets brug af et billede der viser det brændende Shellhus, kan være at Fædrelandet ønsker at vise den større frihed avisen har til at udbrede nyheder. For nok skriver alle aviserne det som Ritzaus Bureau har dikteret dem, men Fædrelandet har lige den større frihed til at vise et ramt militært mål, hvilket de andre aviser ikke har. Eller også ønsker Fædrelandet at advare de danske nationalsocialister om at de ikke mere kan forvente den hjælp/beskyttelse, som grupperne fra Shellhuset ellers har ydet dem, imod de chikanerier som den antinationalistiske del af danskerne udsatte dem for.

Brugen af billeder, i forbindelse med overskrifterne, bliver også brugt af andre aviser. Specielt bliver omlægningen af sporvognslinjerne på Rådhuspladsen sat i forbindelse med angrebet. Årsagen til at omlægningen af sporvognslinjerne får så stor opmærksomhed, i forhold til angrebet, skal muligvis ses som en hentydning til den propaganda som D.N.S.A.P brugte i forbindelse med deres kampagne om at komme til magten i 1940. Under parolen ”Nu lægger vi roret om” forsøgte D.N.S.A.P at gøre opmærksom på sig selv som den naturlige magtovertager, efter at Danmark blev besat.

Aftenbladet bringer et billede af nogle sporvogne under overskriften ”*En Række Sporvejslinjer omlagt*” (Aftenbladet, 22-03-1945). Denne overskrift har fået lige så meget plads på forsiden som overskriften ”*Dødsfrenes Antal er steget betydeligt – men endnu Døde i Ruinerne*” (Aftenbladet, 22-03-1945) og er anbragt ved siden af hinanden, med en halv side til hver. Aftenbladet får her fortalt at til trods for de døds ofre som angrebet har afstedkommet, så er linjerne lagt om, forstået på den måde at besættelsesmagten ikke mere har den samme magt som før.

Social-Demokraten har på samme måde som Aftenbladet valgt at bruge et billede af sporomlægningen, men i forhold til Aftenbladet så har Social-Demokraten valgt at bruge et billede af sporarbejdet hvor Lurblæserne, på Rådhuspladsen, får en fremtrædende rolle.

Om symbolværdien af Lurblæserne skriver Anne Ørbæk Jensen, på Det Kgl. Biblioteks hjemmeside:

” *Før var lurerne et dekorativt romantisk billede på den mystiske fortid og bronzealderens kulturrige periode. Nu blev de til et magtfuldt og aggressivt symbol, hvor den sollignende endeplade spredte lys, og hvor hornets størrelse og klang kaldte folket sammen og vækkede til kamp. I tiden omkring Genforeningen i 1920 var et sådant symbol kærkomment, [...]*” (Jensen, 1995).

Social-Demokraten får her tilføjet, til det sporskifte der er i gang, at befolkningen nu også kaldes til kamp.

Social-Demokraten

FRIHED

LIGHED

BRODERSKAB

No. 81

København, torsdag den 22. Marts 1945

74. Aarg.

Allieret Luftangreb paa Københavns Centrum i Gaar 46 Mennesker dræbt 112 Saarede indlagt paa Hospitalerne

Kl. 11.30 blev der i Dag rettet et allieret Luftangreb mod København. Skjult af Skydekædet havde Flyvemaskinerne nærmet sig Københavns og Bomberne faldt mod Bygninger i Byens Centrum. Der blev kastet Spræng- og Brandbomber, og der skete betydelig Skade paa Liv og Ejendom.

Da Angrebet sætte ind, trådte Antiluftskytsen i Funktion, og det kom flere Steder over Byen til Luftkamp, herunder blev et Par allierede Maskiner skudt ned, en i Fælledparken og en paa Frederiksberg. Navnlig forvoldtes der omfattende Skade paa Frederiksberg, og mange Menneskeliv gik tabt. En af de angribende Maskiner kastede noget af sin Bombelast ude over Vesterboen, hvorved en Ejendom paa Sdr. Boulevard ramtes. I altledes

Trængselskædet bestod af en Angrebsplanke, der bestod af Flak og Bombefaldsretende maskiner.

I de store Skøjtebaner omkring Vester Fælledparken og Vesterparken fortsatte sig de Angrebet langt ind, og mange af Husene, der ligger der, er skadede. Det lykkedes dog ikke at ramme de Beskyttelsesværk og derfor måtte de forlade sig i tilfældet med Skudet af Flak og Saarede blev bragt til Vestsygehuset, selv om der endnu ikke foretages nærmere Rensning.

Omfattende Afsparinger

Der blev hurtigt fortaget omfattende

DE NYE SPOR PAA RAADHUSPLADSEN

For Raadhuspladsen er man ved at lægge en ny Spor og Arbejder ved at lægge nye Spor paa Stedet af Raadhuspladsen der jernad at forlænge Sporvejslinjen. Den er omkring 2, 5 og 15, der kommer til at lægge nye Spor.

Stor Omlægning af Sporvejstrafiken

Linjerne 2, 4, 8, 11, 13, 14, 15, 16 og 19
ad andre Ruter

Meddelelse fra Folkeregistrene

AF Interesse for Udførelse og
dette Forsøg
BIBLIOTEK, Dato: 1945
For at kunne foretage Forsøg
for Forsøgene til Forsøg i Rensning
Kategoriene er det nødvendigt at

Social-Demokraten, torsdag den 22. marts 1945, s. 1.

Men ud over at bruge den symbolværdi, som Jensen beskriver, til at fortælle om den kamp som befolkningen nu er en del af, så får Social-Demokraten, med lurblæserne, henledt opmærksomheden på D.N.S.A.P, for hvem at vikingetiden var en stor del af deres selvforståelse. Den gode historie for Social-Demokraten bliver her at ikke nok med de kan lave en direkte henvisning til D.N.S.A.P's parole om at lægge roret om, og sat parolen i forbindelse med angrebet, så får Social-Demokraten også sagt "tak for sidst" til den kampagne som D.N.S.A.P kørte imod Stauning, der var socialdemokratisk statsminister, hvor de brugte mørklægningskampagnen til at sige: "At Stauning sidder endnu er sløseri der skader ... os alle".

Til trods for den censur, som aviserne var underlagt, så lykkes det alligevel aviserne at skabe deres egen gode historie, om end at virkemidlerne er få. Det er dog ikke alle aviserne der slipper heldigt fra deres brug af overskrifter, til at skabe den gode historie, hvilket kommer til udtryk da den illegale avis Information, den 4. april 1945 kan berette at:

” Gestapo har sendt “Bornholms Tidende” en alvorlig Irettesættelse paa Grund af Bladets Opsætning af Bombardementet paa Shellhuset. Nyheden bragtes 3-spaltet paa Forsiden under Overskriften “Allieret Præcisionsangreb mod Bygning i København” (Information, 04-04-1945).

Om selve historien bag Bornholms Tidendes brug af overskriften skriver Bornholmske Samlinger:

” Bornholms Tidende ville imidlertid ikke stå tilbage for kollegaen [Bornholms Avis], og efter englændernes bombardement af Shellhuset, Gestapos hovedkvarter i København, måtte bombemålet ikke nævnes, men redaktionssekretær Gert Andersen satte i stedet for denne sigende overskrift: »Allieret præcisionsangreb mod bygning i København«. Man ventede nu samme behandling som Bornholms Avis [der blev lukket ned for en periode] havde fået, men da redaktør Stenbæk nogen tid efter blev kaldt op til Bruno Schultz, sagde denne, idet han foreviste den kraftigt indstregede overskrift, at bladet egentlig burde være standset, men hvis redaktøren ville love, at der ikke kom gentagelser, kunne man se bort fra dette her, og bladet slap.” (BORNHOLMSKE SAMLINGER, 1976).

Når Bornholmske Samlinger skriver at Bornholms Tidende ikke ville stå tilbage for Bornholms Avis, så vidner dette om at der, censuren til trods, var et indbyrdes konkurrenceforhold aviserne imellem, om hvem der kunne få den gode historie ud af de censurerede artikler, som Ritzaus Bureau udsendte. Og den gode historie behøvede ikke kun at være den overskrift der ifølge censuren gik

over stregen, men kunne også være at avisen blev lukket ned, for netop at have gået over stregen, som med tilfældet Bornholms Avis. At Bornholms Tidende ikke blev lukket ned, men af kriminalsekretær Bruno Schultz, fra Gestapo, fik at vide at såfremt at redaktør Stenbæk lovede ikke at gøre det igen, så ville der ikke ske yderligere, kan muligvis skyldes at Ritzaus Bureau den 25. marts havde udsendt en artikel der direkte fortalte at Shellhuset var mål for angrebet, hvorved at den ”bygning i København” som Bornholms Tidende refererer til ikke længere var en militær hemmeligheden

Tiden efter den 22. marts 1945

Den 23. og 24. marts fortsætter aviserne med at opdatere konsekvenserne af angrebet. Angrebet er stadig forsidestof, og de opdaterede tabstal for ofrene af angrebet, har stadig førsteprioritet. Politiken skriver den 23. marts, på forsiden, ”117 Døde og 304 Saarede efter den sidste Opgørelse” med underoverskriften ”Blandt de Omkomne er 82 Børn. – Man frygter at finde flere Dræbte i Ruinerne” (Politiken, 23-03-1945). Social-Demokratens overskrift, den 23. marts, har en lidt anden ordlyd ”117 Dødsopfre og 304 Saarede” efterfulgt af en kraftig underoverskrift ”Af de Dræbte er 82 Børn” der igen efterfølges af en noget mindre underoverskrift ”1000 mennesker husvilde efter Bombeangrebet” (Social-Demokraten, 23-03-1945). Social-Demokraten får med sin underoverskrift, om de mennesker der er blevet husvilde, påpeget en ny problematik som angrebet har afstedkommet. Men hvor Social-Demokraten i sin overskrift har sat tabstallene, af ofrene fra angrebet, over de mennesker der er blevet husvilde, så har Nationaltidende i sin overskrift vægtet de husvildes situation over tabstallene, når Nationaltidende skriver ”Tusinde husvilde efter Luftangrebet” med underoverskriften ”Antallet af Døde i Gaar Formiddags opgjort til 117, deraf 82 Børn” (Nationaltidende, 23-03-1945).

Politiken har med sin overskrift kun fokus på den del af befolkningen der er blevet direkte ramt, efter angrebet. Hvilket vil sige at Politiken formår at begrænse angrebets konsekvenser til kun at gælde de døde og sårede, med fokus på de børn der er omkommet. Og Politikens læsere skal forvente at der kommer flere døde til. I modsætning til Politiken, så har Nationaltidende tilføjet en ny konflikt, der gælder de tusinde husvilde. Denne konflikt adskiller sig ved at den kræver en praktisk handlen fra befolkningens side, idet at Frederiksbergs kommune de efterfølgende dage, via aviserne, søger lejligheder til genhusning af de husvilde. Konflikten er en god historie for aviserne, og den udvikler sig da også til at gælde erstatningsspørgsmålet, i forbindelse med de bomberamte, et spørgsmål der bliver skrevet om i aviserne de næste ti år.

Til trods for konflikten der angik de husvilde, så betød dette ikke at tabstallene, over ofrene fra angrebet, ikke var behæftet med konflikter. I Politiken den 23. marts kan man under overskriften ”Redningsarbejdet i den franske Skole” læse følgende:

”Ved 2,30-Tiden naaede Redningsmændene ind til den sammenstyrtede Kælder i den franske Skole. Det viste sig, at langt de fleste af Børnene var døde, og desuden fandt man to Brandmænd fra Frederiksberg Brandstation, som var dræbt under de sammenstyrtede Murbrokker [...]

Under Redningsarbejdet var i alt syv af Brandmændene blevet lukket inde, men det lykkedes de fem af dem at naa uden De var dog alle lettere kvæstet.

Under Branden paa den franske Skole har man i en Dør i det nordøstlige Hjørne set flere Børn og Voksne kikke ud kort efter Luftangrebet, og paa Stedet fandt man sent i nat 14 Lig.” (Politiken, 23-03-1945 (1)).

Ifølge Statens civile Luftværn, så skulle der være opstået forskellige rygter, der går ud på at tilflugtsrum generelt ikke er sikre at opholde sig i, under bombeangreb, hvilket må ses som en konsekvens af Politikens ovenstående artikel. Statens civile Luftværn får derfor trykt en artikel i landets aviser til at imødegå dette rygte.

” I Forbindelse med Luftangrebet paa København den 21. Marts 1945 og de i Forbindelse hermed stedfundne Bombenedkastninger paa og omkring den franske Skole paa Frederiksberg Allé i København, er der opstaaet forskellige Rygter i Befolkningen om, at Børnene i Skolen skulde være omkommet i Skolens Tilflugtsrum. Hvis den Anskuelse, at Tilflugtsrum er farlige Opholdssteder, herved Skulde faa yderligere Udbredelse, vil Faren for Befolkningen under eventuelle kommende Angreb blive væsentligt forøget, og man anmoder derfor Pressen om at yde Bistand til Udbredelse af Kendskabet til de faktiske Forholden” (Nationaltidende, 24-03-1945).

Statens civile Luftværn får her påpeget hvordan at konflikten, med de døde børn fra den franske skole, har eskaleret til at blive et generelt befolkningsproblem. Det der egentligt startede som en sorg og medfølelse, over for de civile tab som angrebet afstedkom, har nu taget en drejning der angår hele befolkningen, og kan få fatale konsekvenser såfremt at befolkningen mister tilliden til de sikringsrum som skal beskytte dem. Statens civile Luftværn forklarer derfor at de ofre som blev fundet døde på den franske skole, ikke havde været i et sikringsrum men i en almindelig kælder, der ikke var bygget til sikring, og artiklen fortsætter med en nærmere beskrivelse af de krav der stilles til et sikringsrum, samt fortæller at ingen af sikringsrummene har lidt overlast, i forbindelse med

angrebet.

Eksemplet her vidner om hvordan at avisernes nyhedsformidling kan skabe en utilsigtet reaktion hos befolkningen. For hvor avisernes historie fortrinsvis beskæftiger sig med katastrofen på den franske skole, det være sig de børn der døde ved angrebet og de som døde i forbindelse med redningsarbejdet, så har historien ændret karakter, iblandt befolkningen, til at gælde en konflikt der vedrører den enkelte dansker selv, nemlig spørgsmålet om deres egen sikkerhed. Det må dog formodes at spørgsmålet om den enkelte danskers sikkerhed har været af begrænset karakter, da dette emne ikke bliver opfulgt i de senere udkommende aviser.

”Var det nu ogsaa det store Offer værd?”

Søndag den 25. marts sker der noget ganske usædvanligt, i avisernes artikelserie om angrebet.

Ritzaus Bureau udsender en artikel under overskriften *”Var det nu ogsaa det store Offer værd?”*.

Artiklen omhandler spørgsmålet vedrørende de tab der var i forbindelse med angrebet.

*” Rent bortset fra, om dette virkelig er til nogen Trøst [at angrebet kostede tyskerne hundredvis af dræbte] for de danske Forældre og andre Paarørende, der nu begræder Tabet af deres Kære, eller for de mange andre, der har set og hørt om Rædslerne paa Frederiksberg og andet Sted i Byen, hvor de dødbringende Bomber blev kastet, saa melder der sig jo ogsaa et andet Spørgsmaal: **Staar de tyske Tab ved Angrebet paa Shellhuset i et saadant Forhold til, hvad Danskerne har mistet, at det paa nogen Maade kan virke trøstende paa de Engelskvenlige herhjemme?**” (Nationaltidende, 25-03-1945).*

Det usædvanlige er her at aviserne for første gang kan skrive at Shellhuset var det militære mål for angrebet. En oplysning aviserne ellers ikke havde skrevet om, pga. censuren.

Selve artiklen, *”Var det nu ogsaa det store Offer værd?”*, argumenterede for det urimelige i at angrebet havde afstedkommet så mange civile tab, i forhold til angrebets formål der gik på at tilintetgøre det tyske politis hovedkvarter og slå en stor del af de ansatte ihjel, hvorved at det tyske politi ville blive svækket i sit arbejde. Ifølge artiklen så skete der ikke nogen svækkelse af det tyske politis virke, hvorved at spørgsmålet *”Var det nu ogsaa det store Offer værd?”* opstår, for:

” Ganske vist fortæller de Allieredes Propaganda og det saakaldte Frihedsraad, at ”vi sandelig ogsaa maa ofre noget i denne Krig”. Men - naar Tallene alene i dette Tilfælde staar i et saa himmelraabende Misforhold til hinanden, som her er nævnt, er der rimelig Grund til Overvejelse af

Spørgsmaalet: Hvad skal vi monstro næste Gang betale for et engelsk Besøg, hvad skal vi næste Gang bringe som Offer, og vil vort Offer ogsaa næste Gang blive mange Gange større end det Angriberne opnaar overfor Besættelsesmagten?" (Nationaltidende, 25-03-1945).

At artiklen overhovedet bliver skrevet, skal ses som et modsvar til ” *de Allieredes Propaganda og det saakaldte Frihedsraad, at ”vi sandelig ogsaa maa ofre noget i denne Krig”*. Denne nævnte propaganda har alle danskere haft mulighed for at høre via svensk radio, ifølge Fædrelandet, der den 23. marts skriver en artikel under overskriften ”*Blomster og Tak til Flyverne, der dræbte 82 danske Børn*”:

”I vor ledende Artikel i Gaar omtalte vi, at Christmas Møller efter Luftangrebet paa Aarhus i Oktober sidste Aar, via London Radio rettede en tak til det engelske Luftvaaben og priste den >>heltemodige<< Indsats. Fra Christmas Møller har vi endnu intet hørt om, hvad han har at sige til den Katastrofe, som det samme Luftvåben forleden paaførte København. Men mangler vi endnu hans Ord, saa havde den saakaldte danske Udsendelse i den svenske Radio i Aftes, netop de Ord til det danske Folk, som det sikkert havde ventet at høre i denne Stund, hvor Forældre og Søskende hulkende begræder Tabet af dem, der mistede Livet under Bombernes Bragen mod Skolebygningen i Frederiksbergs Alle! Det var denne Gang den fra sine Kreditorer og Skattevæsenet flygtede Redaktør fra Radioavisen Niels Peter Grunnet, der gennem Radioen tolkede de Danskes Tak for den Bedrift, der var udført! [...] Med den Mangel paa Takt som altid har præget Hr. Grunnet kunde han i Aftes meddele Bombardementets ulykkelige Ofre, at de danske flygtninge i Sverige havde sendt Blomsterhilsen til det engelske Luftvaaben med Tak for veludført Daaden Thi, det var jo, som Niels Peter Grunnet sagde, et Stykke Arbejde til Gavn for Danmark, der her var udført!”
(Fædrelandet, 23-03-1945).

Der er her to konflikter, selve angrebet på Shellhuset som modstandsbevægelsen har fokus på, og de civile tab som de censurerede aviser kan skrive om. Med artiklen ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*” ses det hvordan at censuren (besættelsesmagten) har givet køb på ikke at berette om noget der var af militær interesse, da de i artiklen afslører at angrebets mål var Shellhuset. Og for at understrege alvoren i ikke at nævne informationer af militær interesse, så skal det nævnes at Fædrelandet på intet tidspunkt i sin argumentation mod den ”*allierede propaganda*”, har brudt med denne regel, til trods for at Fædrelandet brød med reglen om ikke at formidle nyheder fra udenlandske medier.

Årsagen (eller beslutningen) til at offentliggøre Shellhuset som mål for angrebet, har det desværre

ikke været muligt at finde kilder om, men må ses som et udslag af de illegale avisers fokus på selve angrebet og den argumentation som de illegale aviser har brugt for at retfærdiggøre angrebet. Det illegale Information skrev således allerede den 22. marts:

”Krigens haarde Alvor kom i Gaar til København. R.A.F rakte gennem sit Præcisionsbombardement af Shellhuset den danske Frihedsfront en hjælpende Haand i den Slutkamp, som nu skal udkæmpes i Danmark. Mange Danske blev dræbt og saaret, og vi mindes med Ærbødighed og Vemod dem, der døde, for at Danmark kan leve. Vi møder med Taknemlighed de Piloter, der ødelagde Monumentet over tyske Skændselsgerninger og Gestapo-Terror i Københavns Hjerte. Ved Angrebet dræbtes en lang Række af Gestapos danske Haandlangere og ødelagdes uoverskuelige Mængder af Dokumenter, der har bragt eller i den nærmeste Fremtid kunde bringe danske Frihedskæmpere i Fængsel eller op mod Muren.” (Information, 22-03-1945).

Informations argumentation for accepten af de civile tab, som angrebet afstedkom, er her at de døde *”for at Danmark kan leve”*. De døde, der bliver mindet med *”Ærbødighed og Vemod”*, bliver her gjort til en del af modstandskampen, ved det offer de har bibragt, således at modstandskampen kan fortsætte.

Opbygningen af den kollektive erindring om danskernes og frihedskæmpernes kamp for befrielsen er her godt i gang, for ikke nok med at de civile ofre, fra angrebet, bliver gjort til en del af modstandsbevægelsen, så formår modstandsbevægelsen også at profilere sig selv som den egentlige årsag til befrielsen, når de skriver om den taknemlighed de har over for de piloter der gav *”den danske Frihedsfront en hjælpende Haand”*. Med udtrykket *”en hjælpende hånd”* får modstandsbevægelsen, ud over at fremstå som en selvstændig magtfaktor, også fortalt om det samarbejde de har med de allierede, hvilket gør dem til en del af de allierede, et spørgsmål der ellers har været en del tvist om.

Årsagen til at offentliggøre Shellhuset som militært mål, kunne her være for at imødegå de illegale avisers brug af de civile ofre, fra angrebet, ved at gøre dem til en del af modstandsbevægelsen. For at imødegå dette er det derfor nødvendigt at lave en skelnen mellem de civile, på den ene side, og militæret, på den anden side, således at de civile der bliver dræbt i forbindelse med militære angreb, er reelle ofre af krigen, og ikke ofrer der er faldet som en del af en modstandskamp. Herved åbnes der for spørgsmålet om hvor vidt at de civile tab står mål med det militære angrebs succes, hvilket der bliver gjort brug af i artiklen *”Var det nu ogsaa det store Offer værd?”*, når der drages en sammenligning mellem de dræbte på Shellhuset og de dræbte i og omkring den franske skole. Her

overstiger det civile antal dræbte langt antallet af dræbte på Shellhuset, ifølge artiklen, og for yderligere at understrege angrebets manglende succes, bliver der i artiklen påpeget at angrebet ingen effekt havde på Gestapos arbejde, eftersom at den tyske ledelse på Shellhuset gik ram forbi.

Det skal slutteligt nævnes at artiklen ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*”, blev modtaget forskelligt af aviserne. Fædrelandet så artiklen som den gode historie, og bragte artiklen på forsiden, hvilket nok skyldtes at den konflikt som artiklen indeholdt, briternes skyld i de mange børns død, mest henvendte sig til den del af befolkningen der var pro tysk/national-socialistisk indstillet.

I modsætning til Fædrelandet, så bragte ingen af de aviser som jeg kunne finde, artiklen på forsiden. Politiken og Social-Demokraten bragte artiklen på side 2, hvorimod at Nationaltidende havde sat artiklen på side 7, og fælles for Politiken og Nationaltidende var at de for første gang, siden den 22. marts ikke havde forsidestof der omhandlede angrebet. Hvilket kunne indikere at de ikke ville understøtte artiklens indhold, ved at bringe informationer om de civile tab, på forsiden. For der var nye opdaterede tabslister i aviserne den 25. marts, som før havde været forsidestof. Nationaltidende bragte tabstallene på side 2, 5 sider fra artiklen ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*”, der blev bragt på side 7, og Politiken der havde bragt artiklen på side 2, bragte tabstallene på side 10, altså også et godt stykke fra hinanden. Kun Social-Demokraten havde tabstallene fra den franske skole som forsidestof, og som før nævnt blev artiklen ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*”, efterfulgt på side 2.

At de censurerede aviser ikke valgte at bruge artiklen som forsidestof, til trods for at det for første gang bliver nævnt at Shellhuset var selve målet for angrebet, så vidner dette om at aviserne har vægtet selve artiklens budskab over den nyhedsværdi der lå i at Shellhuset var målet for angrebet.

Afslutningen på de censurerede avisers nyhedsformidling af angrebet

Den 26. marts 1945, begynder nyhedsformidlingen af angrebet at ebbe ud. Politiken bringer denne dag en annonce vedrørende en mindegudstjeneste på side 4, og følger op med en mindre artikel, på side 5, om at der nu er fundet endnu fire døde.

Dagen efter, den 27. marts, bringer Politiken en forsidehistorie der fortæller at redningsarbejdet ved den franske skole er slut. Dette betyder dog ikke at alle følgerne fra angrebet er ophørt, de har blot skiftet karakter til nu at gælde mere praktisk orienterede problematikker, som når Politiken på side 5 kan berette om de problemer de skadelidte har i forbindelse med at få erstatning udbetalt fra krigsforsikringen.

De efterfølgende dage omhandler nyhederne, om angrebet, kun informationer der vedrører mindehøjtideligheder og problemerne med erstatninger til de ramte fra angrebet, hvilket varer til omkring den 31. marts.

De illegale avisers behandling af angrebet

” Den mest markante nyskabelse var udgivelsen i efteråret 1943 af bladet Information, der den dag i dag kendes som legalt blad under samme navn. Information var fra begyndelsen skrevet og redigeret af professionelle journalister og havde derigennem også et veludbygget kildenet, der blandt andet rakte langt ind i politiets rækker og i centraladministrationen. Bladet fungerede som en slags nyhedstjeneste for den øvrige illegale presse og blev betragtet som temmelig troværdigt. Information udkom næsten dagligt.” (Olesen, 2012).

Til at analysere de illegale avisers behandling af angrebet på Shellhuset, og katastrofen ved den franske skole, vil der fortrinsvist blive brugt Informations behandling af angrebet, da en stor del af de informationer som mange af de andre illegale aviser bragte, havde baggrund i Informations nyhedsformidling af emnet.

En anden årsag til at bruge Information som kilde er, som Olesen ovenfor skriver, at Information udkom næsten dagligt, hvilket giver mulighed for en komparativ analyse af de censurerede aviser og de illegale aviser (Information).

Det som de censurerede aviser ikke skrev

Informations behandling af angrebet på Shellhuset adskiller sig fra de censurerede aviser på forskellige områder. For det første havde Information fokus på selve angrebet af Shellhuset, hvorimod at de censurerede aviser fortrinsvist koncentrerede sig om katastrofen på den franske skole, og først nævner Shellhuset, som angrebsmål den 25. marts.

Informations nyhedsformidling om angrebet er meget detaljeret, hvilket kommer til udtryk da Information allerede den 22. marts kan berette at *” Angrebet blev ført med 30 Maskiner - Mosquito-Bombere ledsaget af Spitfire-Jagere fra den 2.taktiske Flyverarme, der er stationeret i Belgien.”* (Information, 22-03-1945 (1)). Information fortsætter, i sin beretelse om angrebet, ved at fortælle hvordan at angrebet blev delt op i tre bølger, og at det første angreb blev sat ind kl. 11.14 med 6 fuldtræffere til følge (Information, 22-03-1945 (1)). Men det var ikke kun Shellhuset der blev

angrebet, under overskriften ”Ogsaa Angreb i Frihavnen og paa tysk lejr i Nordsjælland” skriver Information:

” Om Ofrenes Antal eller Navne paa Dræbte og Saarede vides endnu intet. Der var knyttet en Stab paa omkring 400 Personer til det uhyggelige Kompleks - Tyskere og Landsforrædere mellem hinanden, og dertil kom Stikkerne, som havde deres daglige Gang i Shellhuset. Det menes dog ikke, at Folk som Pancke eller Bovensieben er kommet noget til.

Det bør tilføjes, at de samme Maskiner, som førte Angrebet mod Shellhuset, ogsaa gik til Angreb mod en af de tyske Flygtninges Udsibningskajer i Frihavnen. Nogle af Barakkerne blev ødelagt og brændte op. Under dette Angreb faldt en Forsager i Willemoesgade. Videre foretog andre Maskiner et Angreb mod den tyske Lejr i Melby i Nordsjælland, og det er sandsynligt, at der her er sket alvorlig Skade. Nærmere Omstændigheder savnes imidlertid.” (Information, 22-03-1945 (2)).

Den gode historie, for Information, er her at angrebet på Shellhuset også kom til at gælde et angreb på Frihavnen og en tysk lejr i Nordsjælland Så udover at kunne berette om det succesfulde angreb på Shellhuset, så kan Information overraskende berette om at angrebet ikke bare sluttede her. Men det er bemærkelsesværdigt at artiklen indledes med at hverken Pancke eller Bovensieben ”er kommet noget til”, for set i forhold til angrebet på Aarhus Universitet, den 31. oktober 1944, hvor Gestapochef Eugen Schwitzgebel og andre højtstående Gestapofolk blev dræbt, så er det ikke en god historie at Pancke og Bovensieben slap fri fra angrebet på Shellhuset. Det kunne derfor tolkes at Information prøver at udligne den dårlige historie, om Pancke og Bovensieben, med den overraskende historie om angrebet på Frihavnen og den tyske lejr i Melby.

At nyheden om at Pancke og Bovensieben² slap levende fra angrebet, var en dårlig historie for Information bestyrkes yderligere i den før omtalte artikel ”Var det nu ogsaa det store Offer værd?” hvori at der argumenteres for at hele angrebet ingen betydning havde, da hele den tyske ledelse slap fra angrebet med livet i behold, og at det tyske politi kunne fortsætte deres gerning som om at intet var hændt.

² Den 23. marts kan Information også tilføje Hoffman til listen over de højt rangerende gestapofolk der slap fri for angrebet, fordi at de ikke havde opholdt sig på Shellhuset under angrebet.

De civile ofre og skyldsspørgsmålet

” Angrebet mod Shellhuset satte ind med en Pludselighed, der ikke alene overraskede Københavnerne Byen over - hvad der er forstaaeligt - men i nok saa høj Grad det tyske Militær - hvad der er ganske utilgiveligt. Den saa stærkt opreklamerede tyske Organisation svigtede totalt - ogsaa paa Luftmeldetjenestens Omraade.” (Information, 22-03-1945 (1)).

Et stort problem for Information var det antal af civile ofre som angrebet afstedkom. For selv om at angrebet var en succes, så lagde bombningen af den franske skole sig som en mørk skygge over denne succes, hvilket Information var klar over allerede den 22. marts, når de skriver:

” Hele Aktionen kostede tre engelske Mosquitos og desværre førte Nedstyrningen af den ene til den frygtelige Ulykke paa Frederiksberg, hvor en Del Børn fra den franske Skole mistede Livet, samtidig med at en hel Række Ejendomme paa Maglekildevej, et Par Ejendomme paa Henrik Ibsensvej og to Ejendomme paa Søndre Boulevard brændte og en Del af Beboerne blev saarede eller dræbt. De nærmere Omstændigheder ved disse sørgelige Ulykker overlader vi dog til Tyskernes betalte Propagandister, der i Dagbladenes tvangsindlagte Artikler ikke lader denne Chance gaa fra sig. Vi vil i de nærmeste Dage sikkert faa den ene mere rystende og forfærdelige Skildring end den anden om denne Side af Sagen. Det bør dog i Retfærdighedens Navn tilføjes, at Angrebet naturligvis ikke var rettet mod Civilbefolkningen, men udelukkende mod Shellhuser, og vi skal derfor ganske kort omtale de Omstændigheder, der førte til Ulykken.” (Information, 22-03-1945 (2)).

Til at imødegå den skygge, som de civile ofre kastede over angrebet, og som Information vidste ville blive brugt af de censurerede aviser, anklager Information besættelsesmagtens luftmeldetjeneste for at svigte totalt, ved ikke at varsle luftalarm i tide. Information beskriver situationen således, under overskriften *”Det tyske Antiluftskyts stod fint indpakket.”*:

” Den første Bølge havde nu gjort sit Arbejde og var forlængst væk over Hustagene, da Luftværnssirenerne endelig lød. Klokken var paa det Tidspunkt 11.17 - Bomberne i Kampmannsgade foran Shellhuset var eksploderet Kl.11.14. Umiddelbart efter Sirenerne kom anden Bølge.” (Information, 22-03-1945 (3)).

Det er imidlertid værd at bemærke at Information, den 22. marts, ikke direkte giver tyskerne skylden for de mange civile ofre, men blot nævner at *”Den saa stærkt opreklamerede tyske Organisation svigtede totalt - ogsaa paa Luftmeldetjenestens Omraade.”* (Information, 22-03-1945 (1)), hvilket kunne tyde på at Information, med denne formulering, også ønsker at fremhæve den

professionalitet som angrebet bar præg af, idet at overraskelsesmomentet blev bevaret til det sidste. Den eneste formulering der hentyder til skyldsspørgsmålet, er når Information skriver at befolkningen og det tyske militær blev overrasket over angrebet, hvilket for det tyske militærs side ”er ganske utilgiveligt” (Information, 22-03-1945 (1)).

Spørgsmålet om Informations ide med at berette om den manglende luftalarm bliver dog klarlagt den 26. marts, da Information, på forsiden, under overskriften ”*Tyskerne har alene Ansvaret for Katastrofen i Forbindelse med Luftangrebet mod Shellhuset.*” skriver:

” I tvangsindlagte Artikler i Dagbladene, i den danske SS-Radio og paa Film har Tyskerne indledet et kraftigt Propagandafelttog mod Englændernes ødelæggelse af Gestapos Højborg - Shellhuset. Til de mindste Enkeltheder udnytter de Katastrofen ved den franske Skole i Frederiksberg Alle og søger derigennem at paavirke Stemningen i Danmark. Men trods alle Propagandafiduser, alle de tysk-betalte Propagandisters Anstrengelser, er det endnu ikke lykkedes at bortforklare den Kendsgerning, at det er de tyske militære Organisationer og kun dem, der bærer Skylden for, at saa mange danske Civilpersoner, Børn som Voksne, blev dræbt eller saaret, da Angrebet satte ind. INF paaviste allerede i Omtalen af selve Angrebet forleden, at Tyskerne først lod blæse Luftalarm tre Minutter efter, at Bomberne var eksploderet ved Enghavevej, Henrik Ipsensvej, og i Frederiksbergs Alle. Vi kan her yderligere anføre nogle Eksempler, som fuldstændig overflødiggør Tyskernes Forsøg paa at “vende Stemningen”, fordi disse Eksempler klart og tydeligt viser, at Skylden for Katastrofen ene og alene paahviler Tyskerne.” (Information, 26-03-1945).

Information fortsætter artiklen med en grundig gennemgang af forløbet op til luftalarmens igangsættelse. Kort fortalt skriver Information at ordren til luftalarm skal gives af tyskerne, og at tyskerne før har undladt at blæse til luftalarm, da luftalarmen griber forstyrrende ind i ”*værnemager-virksomhedernes kapacitet*” (Information, 26-03-1945). Der bliver kun givet forvarsel til Storkøbenhavn, kl. 11.08, hvorimod at Korsør, Køge og Hillerød allerede havde blæst fuld luftalarm. Hvis man fra Storkøbenhavns side havde reageret på forvarslet, så havde civilbefolkningen haft 8 minutter til at gå i beskyttelsesrummene, og mange liv havde været sparet.

At Information tager skyldsspørgsmålet om de civile tab op, skyldes at de censurerede aviser, den 25. marts, bringer den førømtalte artikel ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*”, viser hvor stor en betydning Information tillægger artiklen. Om selve artiklen skriver Information bl.a. ”*I en tvangsindlagt Artikel i Bladene for Søndag er det blevet til ”en tilfældig Bombenedkastning*

forskellige Steder... ”” (Information, 26-03-1945 (1)). Linjen ””en tilfældig Bombenedkastning forskellige Steder... ”” er taget ud af et afsnit i artiklen der lyder således:

” Og hvad mistede saa Danskerne? Ja, mange af de her nævnte var som sagt Danskere, men hertil kommer altsaa over 300 Saarede og – indtil nu - 138 Dræbte, hvoraf Størstedelen som bekendt, er Skolebørn, som blev Ofre for den rent tilfældige Bombenedkastning andetsteds i Hovedstaden.” (Nationaltidende, 25-03-1945).

Ved at tage linjen ””en tilfældig Bombenedkastning forskellige Steder... ”” ud af sin kontekst, undgår Information at citere de nævnte antal sårede og døde, hvorved at en følelsesladet forholdende sig til teksten undgås. Dette betyder dog ikke at Information prøver at undgå at informere om de sårede og døde, men ved at undlade at sætte tal på ofrene fra angrebet kan Information lettere bruge ofrene som led i en argumentation, hvilket Information gør i det efterfølgende afsnit af ””en tilfældig Bombenedkastning forskellige Steder... ””:

” I samme Artikel forsøger Tyskerne at gøre op, hvem der tæller mest, de dræbte Børn fra den franske Skole eller de dræbte Gestapomænd og Funktionærer i Shellhuset, som om det var en simpel Handel med Menneskeliv, der var Tale om, hvor Prisen paa Forhaand var fastsat.

Rent bortset fra det taktløse og usmagelige i at stille et saadant Ræsonnement op, er det i ovenstaaende Artikel fastslaaet, at Tyskerne og Tyskerne alene bærer Ansvar for, at Katastrofen paa den franske Skole fik et saa stort Omfang, som Tilfældet blev.” (Information, 26-03-1945 (1)).

Information agiterer her, imod at succeskriteriet for angrebet skulle basere sig udelukkende på hvor mange mennesker der døde på Shellhuset, gestapomænd og funktionærer, i forhold til de civile tab, og påpeger at tyskerne ene og alene har ansvaret for de civile tab, med baggrund i den manglende luftalarm. Men til trods for at Information synes at det er taktløst og usmageligt at ræsonnere på denne måde, så forhindre det ikke Information i at bringe en efterfølgende artikel, der omhandler tabene fra Shellhuset. Under overskriften ”150 Lig kørt bort fra Shellhuset Natten efter Bombardementet” beretter Information at tyskerne, i deres propaganda, prøver at reducere antallet af dræbte til fortrinsvis kun at gælde rengøringspersonalet, hvilket bliver modsagt når Information skriver:

” Det er fastslaaet, at Tyskerne Natten efter Bombardementet kørte Rækker af Lastbiler op foran Ruinen, og mens tyske Politisoldater opretholdt en omfattende Afspærring, som umuliggjorde enhver Indblanding, blev det ene Læs Lig efter det andet bragt bort i Mørket. Mange af disse Lig

var fuldstændig ukendelige og kunde overhovedet ikke identificeres, og Tyskerne havde iøvrigt saa travlt med at faa dem fjernet, at de heller ikke gjorde særlige Forsøg paa at identificere dem. En skønmæssig Opgørelse viser, at der Natten til Torsdag blev bragt ca.150 Lig bort. Efter hvad vi erfarer, er de blevet kørt ud til Vognmandsmarken, hvor de skal være begravet i en stor Fællesgrav.” (Information, 26-03-1945 (2)).

Artiklen fortsætter en argumentation om at der er flere døde end de 150 nævnte, da Shellhuset normalt aldrig havde under 500 personer om dagen, og specielt kl. 11 om formiddagen var Shellhuset godt besøgt, da mange gestapofolk spiste frokost på dette tidspunkt, og stikkerne kom for at aflægge rapport (Information, 26-03-1945 (2)).

Den gode historie for både besættelsesmagten og de illegale aviser, bliver her antallet af ofre fra angrebet. For besættelsesmagten er det en god historie fordi at civilbefolkningen kan forholde sig til (eller identificere sig med) de civile tab, hvilket gør at historien bliver nærværende for den enkelte og derved mulig, for besættelsesmagten, at bruge som propaganda imod det allierede angreb på Shellhuset. Om brugen af de civile tab, som propaganda imod det allierede angreb, blev en succes kan der tvivles om når Fædrelandet i sin leder den 25. marts skriver:

”Det taler til en Del af Befolkningens uvisnelige Ære, at den allerede Dagen efter det engelske Bombeangreb paa København, midt imellem Ruinerne af sine brændte Bygninger, og medens Røgen endnu drev over Byen, havde taget sit Standpunkt til Begivenheden af 21. Marts. >>Det var nødvendigt<< hørte man over hele Byen og i Jernbanetogene ude fra Provinsen, hvor der sad Folk, der hverken havde set det ene eller det andet. [...] Disse Betragtninger kunde man høre overalt, hvor man kom. Selv om man holdt Munden fast tillukket, blev de paaduttet Een af vildfremmede Mennesker, hvis man kom indenfor Rækkevide, og det maa tilstaas, at også Kvinder stod paa dette Standpunkt. [...] Man bør ikke modsige disse Ordets Helte, der har deres Mening færdigstøbt ganske faa Minuter efter Afslutningen af den engelske og svenske Propagandaradio. Kun bør man glæde sig over, at saadan er det danske Folk i virkeligheden ikke. Det begræder sine Døde, det lider med sine Saarede, det tynges af al den Nød, der er brudt ind over vort Land i Storkrigens sidste Forløb. Det taler blot ikke om det, for overalt er der lyttende Ører, og den >>offentlige Menings<< Terror er lige saa ubehagelig at komme ud for som Sabotørernes Bomber.” (Fædrelandet, 25-03-1945).

Fædrelandets leder fortæller her at der blev talt om angrebet i hele landet, og at angrebet blev betragtet som nødvendigt, om end at det var et synspunkt der var underlagt den ” >>offentlige

Menings<< *Terror*". Den "*>>offentlige Menings*<< *Terror*" er en hentydning til modstandsbevægelsen og de allieredes *Propagandaradio*. Fædrelandet nævner også Danmark som værende i "*Storkrigens sidste Forløb*", uden at nævne hvem sejrherren bliver, men med den "*>>offentlige Menings*<< *Terror*" må det tolkes som de allierede og modstandsbevægelsen, der går sejrrikt ud af "*Storkrigens sidste Forløb*" da det, ifølge Fædrelandet, er dem der danner baggrund for den "*>>offentlige Menings*<< *Terror*".

Ifølge Fædrelandets leder så har modstandsbevægelsen og de allierede et godt tag i den danske befolknings syn på angrebet, som en nødvendighed. Antallet af civile ofre får altså ikke den ønskede effekt, som besættelsesmagten havde ønsket, hvilket bliver understreget i artiklen "*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*" når der skrives: "*Raat, kynisk og brutalt blev der lanceret en Replik, der lød saadan: "Hvor der handles, der spildes"*." (Nationaltidende, 25-03-1945). Noget kunne tyde på at Information havde mere held med sin agitation for angrebet, når Information allerede den 22. marts bruger skyldsspørgsmålet, for de civile ofre, som udgangspunkt til at retfærdiggøre angrebet. At Information allerede den 22. marts (dagen efter angrebet) inkluderer skyldsspørgsmålet for de civile ofre, i formidlingen af angrebet, vidner om en fremsynethed i forhold til besættelsesmagtens brug af de civile tab. En fremsynethed som Information lykkedes med, når Information den 27. marts i artiklen "*En Dokumentation for at Tyskerne alene har Ansvaret for Katastrofen i Forbindelse med Bombningen af Shellhuset*." kan afslutte sin agitation om skyldsspørgsmålet:

"INF er i Dag i Stand til at dokumentere, at den tyske Luftmeldetjenestes totale Svigten alene er Aarsagen til, at Katastrofen i Forbindelse med Luftbombardementet af Shellhuset fik saa stort et Omfang, som Tilfældet var.

Det viser sig nu, at Flyvervarslingen den skæbnesvangre Onsdag Formiddag blev givet paa Initiativ af de danske Luftværnsmyndigheder — og ikke af Tyskerne! Der eksisterer en Bestemmelse om, at den danske Luftværnschef ved direkte Angreb kan give Flyvervarsel uden tysk Ordre, og det var det, der skete Onsdag den 21. Kl. ll.16. [...] Tyskerne er selv klar over, at deres Luftmeldetjeneste har svigtet totalt, og de ansvarlige er stillet for en Krigsret." (Information, 27-03-1945).

Jeg har i ovenstående argumenteret for at Information havde et godt tag i den danske befolkning, med sin brug af skyldsspørgsmålet vedrørende den manglende luftalarm, og at besættelsesmagten ikke opnåede den ønskede effekt i sin brug af de civile tabstal, som angrebet afstedkom.

Men en ting er hvad jeg kan argumentere mig frem til, en anden ting er hvordan hele situationen

bliver oplevet af dem der var der på tidspunktet da det skete. Og her bliver jeg modsagt af Vilhelm Bergstrøm, der er journalist på Politiken, når han i sin dagbog den 25. marts 1945 beskriver sin oplevelse af det skete.

” Tyskerne havde som det kunde ventes en Propagandaartikel i Bladene: Var det nu ogsaa det store Offer værd? Det var om de dræbte Børn. Jeg indrømmer villigt, at det er den Historie under Krigen, som har gjort dybest Indtryk paa mig, naturligvis fordi jeg selv har en lille Pige. Ikke uden Bevægelse saa jeg til Morgen den lange Dødsliste. Tyskerne forsøger en saglig Vurdering. Den tyske Ledelse kom uskadet fra Begivenheden. De store Tab laa paa Dansk Side. Efter at udenlandsk Propaganda havde faaet Tid at virke paa Folk, saa sagde de: Hvor der handles, der spildes. Saa den staar der. Hvad der er opnaaet ved Bombardementet paa ”Shellhuset” ved jeg ikke, men det vil vise sig. Det med Skolen var et ulykkeligt Tilfælde. Erindres maa det, at der ogsaa var engelske Flyvere mellem Ofrene. At ”Shellhuset” blev ødelagt vil have alle Danskes Sympati, for det var en Morderhule. Handlingen virker i hvert fald symbolsk. Saaledes er den almindelige Stemning. Sorg over Børnene, Medfølelse med Forældrene og saa et fatalistisk: Men det skulde saa være. Nogle vil skyde Skylden paa Tyskerne. De kunde have givet Signal i ordentlig Tid. Korsør havde Luftalarm, men det er vist at drive det for vidt. Tyskerne har ikke været orienteret.” (Bergstrøm, 1945).

Bergstrøm beretter her at artiklen *” Var det nu ogsaa det store Offer værd?”* var den artikel der gjorde størst indtryk på ham, under besættelsen, fordi at han selv havde en *”lille Pige”*. Så noget tyder på at jeg har undervurderet det følelsesmæssige aspekt, når jeg, i ovenstående, skriver at artiklen ikke har opnået den ønskede effekt, i civilbefolkningens syn på angrebet. Bergstrøm får yderligere understreget betydningen af det følelsesmæssige aspekt når han fortæller om sin reaktion på at læse *”den lange Dødsliste”*. Men disse følelser til trods, så får Bergstrøm også fortalt at den udenlandske propaganda havde et godt tag i civilbefolkningen, og at ødelæggelsen af Shellhuset havde alle danskers sympati. Kun var Bergstrøm ikke enig i at tyskerne skulle have skylden for den manglende luftalarm, *” det er vist at drive det for vidt.”*. Med ordvalget *” at drive det for vidt”* kunne tolkes som at historien ikke var troværdig, i Bergstrøms øjne, hvilket er forståeligt når man tager den spaltepads i betragtning, som Information har brugt på at klarlægge de otte minutters betydning som luftalarmen var forsinket.

Heltene fra Shellhuset og Jeanne d'Arc Skolen

Den gode historie, for både de censurerede - og de illegale aviser, var de mennesker der gjorde sig bemærket, i forbindelse med angrebet.

For de censurerede aviser vedkommende drejede heltestatusen sig fortrinsvist om de mennesker der døde, i forbindelse med redningsarbejdet, på den franske skole. Hvorimod at de censurerede aviser havde fokus på de mennesker der slap levende fra Shellhuset.

De censurerede avisers helte

De censurerede aviser kan fredag den 23. marts for første gang berette om dødsfald i forbindelse med redningsarbejdet.

” Ved 2,30-Tiden naaede Redningsmændene ind til den sammenstyrtede Kælder under den franske Skole. Det viste sig at langt de fleste af Børnene var døde, og desuden fandt man to Brandmænd fra Frederiksberg Brandstation, som var dræbt under de sammenstyrtede Murbrokker. Det var den 52-aarige Reservebrandmester Oscar Dalby, Dalgas Boulevard 124. og den 25-aarige Brandmand Svend Hansen. Tryggvældevej 133. Under Redningsarbejdet var ialt syv af Brandmændene blevet lukket inde, men det lykkedes de fem af dem at naa uden De var dog alle lettere kvæstet.”

(Nationaltidende, 23-03-1945 (1)).

Artiklen får her fremhævet de to døde brandmænd, idet at de ikke kun var døde som *”de fleste af Børnene”*, men derimod *” var dræbt under de sammenstyrtede Murbrokker”*. Og når artiklen samtidigt kan fortælle at de to dræbte brandmænd var en del af en gruppe på syv, hvoraf at de fem slap ud, så får de fem der slap ud en snert af samme heltestatus som de to der blev dræbt i kælderen, da samme skæbne kunne have overgået dem hvis ikke at de var sluppet ud.

De censurerede aviser får her påpeget den fare som redningsarbejdet indebære og endnu vigtigere, at følgerne af angrebet stadig kræver nye ofre.

Oscar Dalby og Svend Hansen fik senere en mindetavle på Frederiksberg Brandstation.

Den 23. marts kan de censurerede aviser berette om det første civile dødsfald, i forbindelse med redningsaktionerne. Artiklen kan berette at Ove Kaj Munck er død i forbindelse med hans søgen efter sin datter, der var elev på den franske skole. Han fandt aldrig sin datter Inge Munck, men nåede at redde andre børn fra skolen, inden at han selv omkom.

Mangen en Mor og Far græder bitter Taarer over Tabet af deres Børn, der saa skamfuldt blev lokket i Baghold af samvittighedsløse Brandere. Eller er der virkelig noget hæderligt og sandhedskærligt Menneske, som vil paastaa, at Danmark blev lykkeligere, fordi vi adskilte vore egne Virksomheder og begjære Ungdom i Ulykke. Er der endnu Folk med en Smule Omtanke for Danmark, som tør vove at træde frem skamløse nok til at fremsætte den Paastand, at vort Fædreland vil bli andre Vilkaar ved en Fredsslutning, fordi vi skændte og brændte danske Ejendomme? Er Bagværket ikke snart fyldt til Randen af Skuffelse og Sorg? Har Uvidenhed, Dumhed, Svindel og Had ikke snart hælet sin Tåret, eller skal den taaleligste af os Taalere stadig kræve nye Ofre?

Lagfløjteren.

Inde i Bladet:

Artikler af Dr. Gøbbels 2
 Næstledelsesplanerne 3
 Hvor Baver-Runde alderet 3
 Næstledelsesplanerne 3
 Hvernok med Skulpturer 3

Leder:

Hvad de englede Parlemen-
 tærikere saa i Bostad 4
 De gule Tøser og Livet 4

Kronik:

8. O. Ljehørg: Befolknings-
 problemet i Sverige 4

kommet Meddelelse om, at nogle syge Mennesker ikke naaede at redde sig bort.

I den ødelagte Ejendom paa Henrik Ibsensvej mener man, at to Kvinder ligger som Lig under Ruinerne, og det er muligt, at der er flere.

11 Dræbte ikke genkendt

Ti Personer, der til Frederiksberg Vagtvaern er anmeldt som Savnede, er: fire Børn fra den franske Skole, to Nøtter, to Personer fra en af de ødelagte Ejendomme paa Henrik Ibsensvej og to fra Maglekildevej.

Brandchef Bang oplyser imidlertid, at endnu ikke Fredag Formiddag er alle de Personer, der er bragt til Høspitalerne, er blevet identificeret. Et Kvindeligt er i Gaar Formiddags gravet ud af Ruinerne paa Sdr. Boulevard 106, og heller ikke dette Lig er identificeret.

Fader og Datter dræbt

Faderen søgte at finde sit Barn i Skolens Ruiner

Blandt Ofrene for Ulykken paa Frederiksberg er den 32-aarige Forretningsfører Ove Kaj Munck, Gl. Kongevej 105.

Forretningsfører Munck omkom under Redningsarbejdet paa den franske Skole, hvor hans 7-aarige Datter, Inge, var Elev. Det lykkedes ham at redde et Antal Børn, inden han selv ramtes af nedstyrtende Ruiner og omkom i Flammerne. Hans egen Datter er ogsaa blandt de Døde.

Sent Torsdag Eftermiddag lykkedes

Navnene paa 105 af de Dræbte

En foreløbig Dødsliste offentliggjort i Gaar Middags

FRÅ Høspitalerne frekta i Gaar Formiddag følgende foreløbige Liste over Døde, som er indbragt efter Flyverangrebet den 21. Marts:

Helén Aalberg, 13 Aar.
 Inge Andersen, 12 Aar.
 Inge Beckhoff, 11 Aar.
 Inge Bitch, 13 Aar.
 Vibeke Cederholm, 10 Aar.
 Vili Christensen, 7-8 Aar.
 Edel Christoffersen, 13 Aar.
 Carl Ivar Døkk, 47 Aar.
 Alise Frederiksen, 12 Aar.
 Mickela Gangulf, 7 Aar.
 Jytte Hansen, 12 Aar.
 Hanne Hartmann, 10 Aar.
 Inge Holstrem, 7 Aar.
 Maler Niels Arne Hechtloff, 32 Aar.
 Karen Høt, 14 Aar.
 Junna Jørgensen, 15 Aar.
 Bente Goldberg Jensen, 10 Aar.
 Høspitalslæge Carl E. Jensen, 32 Aar.
 Gunhild Egskov Jensen, 12 Aar.
 Chauffør Hans Peter Larsen, 38 Aar.
 Karsten Luette, 5 Aar.
 Inga Lærken.
 Kirsten Madsen, 8 Aar.
 Søster Marie Adeline Inge Munck.
 Garmester Aage Axel Nielsen, 51 Aar.
 Anne Elisabeth Nielsen, 15 Aar.
 Edith Nielsen, 22 Aar.
 Højskolelærer Camilla Nielsen, 4 Aar.
 Ingrid (godtvend) Nielsen, 10 Aar.
 Søster Marie Nørhede, 27 Aar.
 Servitricen Anne Olsen, 25 Aar.
 Mønstre Ole K. Olsen, 31 Aar.
 Vivi Gretha Pedersen, 17 Aar.

Værkmester Carl Mørk Petersen, Kirsten Petersen, 12 Aar.
 Nanna Søster Mørkhjælde, ca. 10 Aar.
 Else Møller.
 Irene Røstgaard.
 Eli Røstgaard, ca. 14 Aar.
 Fru Alise Schjørring.
 Edda Schrøder, 8-10 Aar.
 Nanna Søster Sk., (Brosen af Navnet mangler), ca. 10 Aar.
 Nanna Søster Røst.
 Nanna Tryde, ca. 9 Aar.

Se Side 3: Dødslisten.

Vigtig Meddelelse

Førelde og Værger til Børnene fra den franske Skole i København

Søster Marie Adeline Inge Munck, Garmester Aage Axel

Borset fra alle tidligere afgivne Oplysninger maaske Høvedelsen ske snarest. (Kun i Nødtilfælde Central 4486, Lokal 7).

Fædrelandet, lørdag den 24. marts 1945, s. 1.

Artiklen er i sig selv meget følelsesladet, men avisen Fædrelandet formår at gøre artiklen en tand ekstra følelsesladet, da Fædrelandet har anbragt artiklen lige ved siden af den nyest opdaterede dødsliste over de omkomne, således at Inge Muncks navn, der ses på dødslisten, kommer til at stå lige ved siden af artiklen.

Som den gode historie henvender artiklen sig her til familier, der nu kan se at ikke blot slog de allierede børn ihjel, men nu har de allierede også været skyld i at forældrene måtte dø.

Samtlige aviser bragte nogen lunde den samme historie, med enkelte variationer i overskriften. Fædrelandets overskrift var "Fader og Datter dræbt" og Politiken varierede med en overskrift der lød "Fader og Datter fandt Døden sammen". Kun Nationaltidende skilte sig ud i overskrift OG i den gode historie. Nationaltidendes overskrift var "Heltemodig Fader omkommet under Redningsarbejdet paa Skolen" og bragte i forbindelse med artiklen et billede af Ove Kaj Munck.

Selve artiklen var den samme som de andre aviser havde bragt, dog med en tilføjelse om at Munck havde efterladt sig en kone og en datter på 2 år, lige som at han var velholdt af dem der kendte ham.

Rygerne om Aalborgs Evakuering

Et Udvalgte af Luftværnschefen

(PRIVAT) København, Fredag. Der har i de sidste Dage været en Del Rygter i omgivelserne omkring den evakuerede Aalborg, og det er naturligt, at man bliver opmærksom på de oplysninger, der kommer ind om den. Men der er ingen grund til at tro, at der er noget, der ikke er blevet sagt. Den evakuering, der blev gennemført, er et resultat af en række foranstaltninger, der er taget af den danske Luftværnschef, og som har været i fuld gang i de sidste Dage.

Antallet af Ofrene efter Luftangrebet naaet op paa 138

3-400 Mennesker stadig i Arbejde i det bomberamte Omraade paa Frederiksberg

København, Fredag, R. B.
MED de 7 Lig, der Tirsdag Eftermiddag blev fundet under Ruinerne af den franske Skole, er Antallet af Ofre for Luftangrebet naaet op paa 133, meddeles fra Hospitalsvevledningen Fredag Eftermiddag.

Fortsat Rydningsarbejde i Skolens Ruiner

3-400 Mennesker, hovedstamme Deles er fraværende og C. B. Lönn, har i Nat fortsat Rydningsarbejdet i det bomberamte Omraade paa Frederiksberg. I Resterne af den franske Skole arbejdes der i Gaar smelig færdig, men det værre maa være Mærkeligt her.

Piblende Foraar

Storslag ventes ved Nedre Rhin

Stadig stigende Antal Rapporter om Aktiveret i Ly af kunstig Tøge

Berlin, Fredag, S.T.B. I det sidste Dags er der indløbet et stadig stigende Antal Rapporter om den Aktiveret, der i Ly af kunstig Tøge stikker sig ind i Rhinens nordre Løb, nær Forbindelsen til det vestende Storslag i dette Omraade.

Artilleri over Rhinen

Det tyske Artilleri er fortsat aktivt over Rhinen. Den tyske Artilleri har i de sidste Dage været meget virksom, og der er blevet afsluttet flere og flere Skud. Dette viser, at der er en stor Tætthed af Artilleri i dette Omraade. De tyske Artilleri har også været virksomt i de sidste Dage, og der er blevet afsluttet flere og flere Skud.

Heltemodig Fader omkommet under Redningsarbejdet paa Skolen

Forgæves søgt at redde sin lille Datter, men langt flere af de indespærrede Børn

BLANDT Ofrene for Ulykken paa Frederiksberg er den 28-aarige Forættelsesfører Ove Kaj Munck, Gl. Kongevej 108. Forættelsesfører Munck omkom under Redningsarbejdet paa den franske Skole, hvor hans 6-aarige Datter, Inge, var fæstet. Den lykkelige far var ved at bære sin lille Datter, inden han selv omkom. De indespærrede Børn er endnu i Flammerne. Man søger Datteren og ogsaa Manden De Døde.

Ove Kaj Munck, der arbejdede som Forættelsesfører på Gl. Kongevej 108, blev dræbt under forsøget på at redde sin lille datter Inge, som blev fæstet til en af de ramte vinduer. Den lille datter blev senere frelst.

Forættelsesfører Munck.

De tyske Flyktninge i Danmark

En Artikel i „Das Reich“

Nat. (PRIVAT) København, Fredag. I den svenske Udgave af Upplysningens Røkke, Berlin, for Lørdag den 24. Marts 1945, er der en Artikel om de tyske Flyktninge i Danmark.

I disse Dage efter det angreb på den tyske Hær i den franske Skole, har der været en stor Tætthed af Rapporter om, at der er blevet afsluttet flere og flere Skud. Dette viser, at der er en stor Tætthed af Artilleri i dette Omraade. De tyske Artilleri har også været virksomt i de sidste Dage, og der er blevet afsluttet flere og flere Skud.

Den tyske Værnemagtsberetning

(PRIVAT) København, Fredag, R. B.

Værnemagtsberetningen meddelte i går, at der er blevet afsluttet flere og flere Skud. Dette viser, at der er en stor Tætthed af Artilleri i dette Omraade. De tyske Artilleri har også været virksomt i de sidste Dage, og der er blevet afsluttet flere og flere Skud.

Forbitret Panservognsslag i det pfalziske Omraade

Remagen-Brohodet søges omdannet til Opmarschbasis for operative Aktionen

Nationaltidende (PRIVAT). Berlin, Fredag. DET allerede i nogen Tid ventede angrebsskud er i de sidste Dage blevet endnu mere intenst. De tyske Militærkommandoer har i de sidste Dage været meget virksomt i de sidste Dage, og der er blevet afsluttet flere og flere Skud.

Stigende Rekognoseeringsvirksomhed

Blandt de Ting, der ryder på at være forestående, er det tyske Militærkommandoer har i de sidste Dage været meget virksomt i de sidste Dage, og der er blevet afsluttet flere og flere Skud.

Forspillet til Offensiv

Nationaltidende, lørdag den 24. marts 1945, s. 1

Med overskriften "Heltemodig Fader" og de personlige oplysninger om Munck, får Nationaltidende artiklen til at minde mere om en hyldest til Munck, end blot en sørgelig historie om en far der har mistet livet, i forbindelse med angrebet. Men hvorfor har Nationaltidende valgt at skille sig ud, i deres fremstilling af Muncks død? Ved et nærmere researcharbejde (Google er min ven) viser det sig at Ove Kaj Munck står opført i Frihedsmuseets Modstandsdatabase ([Modstandsdatabaseen - Ove Kaj Munck \(natmus.dk\)](http://Modstandsdatabaseen - Ove Kaj Munck (natmus.dk))) der kan berette at han bl.a. har været involveret i den illegale presses arbejde, og havde sin gang på Stjerne Radio, der var ejet af hans bror Carl Munck. Ifølge bogen "Turen går til besættelsestidens København" var Stjerne Radio "en

af de mest centrale illegale adresser i København,” (Bak, Christensen, Lund og Sørensen, 2017). Det må derfor formodes at nogle af medarbejderne på Nationaltidende kendte til hans forbindelse til modstandsbevægelsen, og derfor så deres mulighed til at skrive nogle mindeord om en frihedskæmper, der gav sit liv i forbindelse med redningsarbejdet af ofrene fra den franske skole. Antagelsen af at Munck var et kendt navn på Nationaltidende underbygges af at Nationaltidende søndag den 25. marts kan berette at endnu en far er død, i forbindelse med redningsarbejdet. Det drejer sig her om Sigurd Juul, der blot nævnes i en underoverskrift som *”Endnu en Fader omkommet ved Redningsarbejdet”* (Nationaltidende, 25-03-1945 (1)) og længere nede i artiklen nævnes hans historie, der fortæller at han døde men hans datter, der gik på skolen, overlevede. Sigurd Juul fik på ingen måde samme opmærksomhed, af Nationaltidende, som Munck gjorde. Hvis antagelsen om at Nationaltidende kendte til Muncks tilknytning til modstandsbevægelsen er korrekt, så har Nationaltidende ikke blot i ord men også i layout benyttet situationen til at omgå besættelsesmagtens censur. Layoutmæssigt har Nationaltidende anbragt overskriften, om den heltedige fader, ved siden af artiklen om den opdateret liste over ofrene fra den franske skole, for at understrege Muncks heltegerning. Portrættet af Munck er derimod anbragt ved siden af den tyske værnemagtsberetning, og indikere her at det ikke blot er uden for Danmarks grænser at der kæmpes, men at kampen også sker inden for landets grænser. Som den gode historie får Nationaltidende ændret artiklens budskab, der i første omgang gik ud på at sætte de allierede i et dårligt lys, til nu at gælde frihedskampen ved offentligt at kunne hylde en frihedskæmper. Dette betyder også at den målgruppe som artiklen oprindeligt henvendte sig til, har ændret sig fra at gælde forældre, der er blevet følelsesmæssigt berørt af de mange børns død, til også at gælde den del af modstandsbevægelsen der kendte Munck. De der kendte Muncks forbindelse til modstandsbevægelsen kan her glæde sig over at en af deres egne endeligt får en offentlig hyldest, som ikke har været dem beskaffent før, lige som de kan glæde sig over Nationaltidendes behændige måde at omgå den tyske censur.

De illegale avisers helte

”Angrebet udførtes af 20 Mosquitomaskiner med nogle faa Jagere som Eskorte. Maskinerne kom fra Sydvest ind over Byen og kastede Bomberne saa nær Angrebsmaalet og med en saadan Præcision, at de ramte Huset mellem 1 og 2 Etage, idet de vilde prøve paa at redde de Danskere, som sad oppe under Taget som et levende Bombedække.” (Nyhedstjenesten, 26-03-1945).

I modsætning til de censurerede aviser, der havde fokus på de mennesker der enten blev sårede eller døde i forbindelse med redningsarbejdet på den franske skole, så havde de illegale aviser fokus på de mennesker der slap levende fra deres fangenskab på Shellhuset.

Information havde allerede den 22. marts en personlig historie med en af dem der undslap fra Shellhuset. Og historien, der er den første af sin art som Information beretter om, omhandler en ung ”patriot” der er til forhør, da angrebet sætter ind, og beretter om hvordan at han undslap fra Shellhuset. Beretningen om flugten, er meget beskrivende, da Information ud over selve flugten også får fortalt om de forhold som de indsatte var underlagt. Her berettes om gummikniplen og piskan, der var en del af forhøret, og for at understrege den totur som var en del af forhøret, så kan Information berette at hovedpersonen da også måtte indrømme et par navne på nogle af hans kammerater. Umiddelbart ville hovedpersonens indrømmelser ikke virke særligt heroisk, men i lyset af at de indrømmede oplysninger vil være destrueret efter angrebet, så er beskrivelsen af indrømmelserne fortalt for at understrege hårdheden i forhørerene.

Et andet aspekt, der bliver belyst i beretningen, er hvordan at tyskerne og deres danske håndlangere reagerer på angrebet:

” Saa lød der et voldsomt Motordrøn, i næste øjeblik to voldsomme Eksplosioner og gennem Vinduet kunde jeg se en sort Røg stige op fra Gaden foran Shellhuset. Den saakaldte ”Dansker” var blevet kridhvid i Ansigtet af Rædsel. Han sprang op fra sin Plads ved Skrivebordet og med et Brøl forsvandt han ud paa Gangen. Min tyske Afhører var ogsaa blevet bleg om Næbbet, men han var dog ikke mere chokeret, end at han huskede min Nærværelse.” (Information, 22-03-1945 (4)).

Information får her fortalt om en fattet modstandsmand, der kan berette om en fjende (tyskeren) der ganske vist blev ”bleg om Næbbet” men dog bevarede fatningen, hvorimod at ”den saakaldte ”Dansker”” ganske tabte fatningen, og kun havde tanker på at redde sig selv. Information får her påpeget det mod som de ”rigtige” danskere besidder, i modsætning til dem der er gået i tyskernes tjeneste.

Men mod eller ej, så fortsætter Information en ny fortælling om en anden ”patriot” der sad indespærret på 5. sal. Her beretter fortælleren om sin reaktion på angrebet, ” Vi sad to og to i disse Celler som Gidsler, og jeg skal ikke nægte, at vi var forfærdede, da de første Eksplosioner lød, samtidig med at Maskinerne drønedede over Hovederne paa os.” (Information, 22-03-1945 (5)).

At beretteren af denne historie erkender sin forfærdelse, da de første eksplosioner lyder, vidner om den reaktion som fangerne på Shellhuset udviste, men den er samtidig medvirkende til at fremhæve den fange, for hvem det lykkedes at slippe ud af sin celle og ganske uselvvisk fik befriet de andre fanger.

” Imidlertid var nogle af Celledørene blevet sprængt ved Eksplosionerne. En af Fangerne herfra bevarede Hoveder klart. Han styrtede hen til Vagtlokalet i den ene Ende af Cellegangen, og da Vagtmandskabet naturligvis var forsvundet, var det let at tage Nøglerne og faa os andre lukket uden” (Information, 22-03-1945 (5)).

Information beretter om andre for hvem det lykkedes at flygte, men den store historie her er den om fangen der *”bevarede hovedet klart”* og fik lukket de andre fanger ud. Efter at være blevet præsenteret af en anden fange den 22. marts, kan Information den 23. marts bringe et personligt interview med selve fangen, om hvem det afsløres at han er politimand.

Fangens navn er Christen Lyst Hansen, men hans navn bliver først offentliggjort efter besættelsens ophør. Hans historie bliver slået stort op i de illegale aviser, og Information bringer en længere historie om ham, hvori at Information fortæller hvordan det lykkedes ham at slippe ud af sin celle og få taget nøglerne til cellerne, fra en ældre SS-vagt, hvorefter han fik låst en stor del af celledørene op til de andre fanger. Herefter berettes om hans flugt sammen med de andre fanger, og Information slutter artiklen om Lyst Hansen med ordene:

” Saaledes lød denne gode Danskers Beretning. Uden Svinkeærinder, uden at besmykke sine Ord fortalte han jævnt og ligefremt om sin enestaaende Bedrift. Det er Folk af hans Støbning, som General Lindemann ikke havde med i sine Beregninger, da han ved Ankomsten til dette Land udtalte:

- Vi har dog kuet værre Folk end det danske!

Det har De, Hr.Lindemann, og vi kender ogsaa Metoderne - men Danskerne lader sig ikke kue!”
(Information, 23-03-1945).

Den gode historie, for Information, bliver her at Lyst Hansens befrielse af fangerne fra Shellhuset, på finurlig vis bliver tillagt som et dansk sindelag, der gælder alle gode danskere, således at de gode danskere kan se sig selv i Lyst Hansens dåd.

At beretningerne om heltene fra Shellhuset har en betydning, kommer til udtryk da de danske nationalsocialisters avis, Fædrelandet, den 25. marts skriver en artikel under overskriften ”*Naar man lyver sig en Heltegerning til*”. Her tager Fædrelandet til genmæle over for Informations artikler fra den 22. og 23. marts, der er blevet bragt i svensk radio:

”*Den unge Mand blev naturligvis mishandlet under Forhøret, (I den udenlandske Radio kan et Forhør uden Mishandling slet ikke tænkes). Og den unge Mand blev torteret dels med en Gummiknippel og dels med en Pisk. Manden, der torterede ham, slog ham gentagende Gange i Hovedet med Gummikniplen, men saa kom Flyverne og frelste ham. Tænk Dem nu godt om! En Mand, der bliver slaaet med en Gummiknippel i Hovedet, hvordan mon han vil se ud? [...] Men den unge Mand, som Hr. Grunnet kunde fortælle om, maa altsaa have haft et Hoved af Staal, for Slagene har ikke skadet ham mere, end han i strakt Løb og ved fuld Bevidsthed slap ud i Friheden, mens alle andre – selvfølgelig!! – laa tilbage i Rædsel og Skræk over det der var sket. [...] En anden Helt havde forsøgt paa at befri nogle Kammerater, men det havde vist sig ugørligt, da Gulvet var pustet væk af Bomberne. Men da Helten kom ned paa Gaden, saa løb han – selvfølgelig!! – i Armene paa tre Kammerater. Dem overlod han heltmodigt Nøglerne og bad dem om at søge at faa Kammeraterne fri, mens han selv i vildt Løb forsvandt, [...]*”
(Fædrelandet, 25-03-1945 (1)).

Fædrelandets artikel er her ganske interessant, da avisen i sin argumentation bl.a. skriver at ”*naturligvis*” blev den unge mand mishandlet, og tilføjer i parentes at ”*(I den udenlandske Radio kan et Forhør uden Mishandling slet ikke tænkes)*”. Fædrelandet får her påpeget hvordan at de illegale aviser er lykkedes med deres brug af stereotyper, til at skabe en kollektiv erindring omkring Gestapo og Shellhuset. I forbindelse med beskrivelsen af angrebet på Shellhuset bruger de illegale aviser stereotyper som ”Nazibødderne”, ”den tyske terror” og ”den uhyggelige bygning”, hvilket er med til at bibeholde synet på tyskerne (og danskere i tysk tjeneste) som en voldelig besættelsesmagt.

Fædrelandet får yderligere påpeget hvordan at de illegale aviser får udråbt besættelsesmagten, og specielt de danskere der arbejder for besættelsesmagten, som værende en flok kujoner der ryster ved enhver form for fare, så snart som at deres liv er i fare, når de skriver ”*mens alle andre – selvfølgelig!! – laa tilbage i Rædsel og Skræk*”. Med fokus på ”*alle andre*”, fortæller Fædrelandet her om de illegale avisers generalisering af alle i besættelsesmagtens tjeneste. En generalisering der fortsætter efter besættelsen og sætter et skel imellem den gode dansker der deltog i

modstandsarbejdet, hvilket kunne være alt lige fra at have læst en illegal avis til at gælde sabotage, og dem der havde gået besættelsesmagts ærinde.

De illegale avisers fremstilling af de flygtende fanger, fra Shellhuset, changere i sin fremstilling af stereotyper. Historien om den unge danske patriot der undslipper under et forhør (Information den 22. marts) er stærkt præget af brugen af stereotyper, hvorimod at historien om Lyst Hansens flugt (Information den 23. marts) er mere afdæmpet i sin brug af stereotyper. Helt anderledes er det med den illegale avis Danske Tjenestemænd, der har et mere neutralt sprogbrug, lige som at de også har sin egen helt, hvor om at de skriver under overskriften *"Fra Sverige har vi modtaget følgende fra en Tjenestemand"*:

"Da Luftangrebet mod Shell-Huset begyndte, befandt jeg mig sammen med en tysk Forhørsdommer og hans "danske" Medhjælper i et af Forhørslokalerne paa 4. Sal i Fløjen ud mod Vester Farimagsgade. Pludselig lød der Skydning, og man saa nogle Flyvemaskiner, der fløj ganske lavt over Husene. – "Væk fra Vinduerne", raabte Tyskeren. Vi for igennem Stuen og ud paa Gangen og løb sammen med flere andre til venstre henad denne." (Danske Tjenestemænd, marts 1945).

Avisen Danske Tjenestemænd får ved deres brug af egen helt, der også er tjenestemand, manifesteret sig som en selvstændig gruppe, inden for modstandsbevægelsen. Og når hovedpersonen beretter om at han var *"sammen med en tysk Forhørsdommer"* så vidner ordet *"Forhørsdommer"*, med tryk på dommer, om én statsansats respekt over for en anden statsansat, uanset hvilken stat denne kommer fra, idet at det er funktionen som repræsentant for staten der er afgørende. I modsætning til dette, så hersker der ikke megen respekt om den *"danske" Medhjælper*, for det første drages hans danskhed i tvivl, når *"danske"* bliver sat i citationstegn, og med ordet *"Medhjælper"* får Danske Tjenestemænd, ifølge deres terminologi, fortalt at han ikke er en repræsentant for staten/offentlige myndigheder. Så ordet *"Medhjælper"* bliver her et stereotyp, på lige fod med andre stereotyper, som medløber eller værnemager.

Danske Tjenestemænds historie adskiller sig også fra Informations historie, om den unge *"patriot"* der slap fri fra sit forhør, ved at den tyske forhørsdommers reaktion på angrebet, var at råbe *"Væk fra Vinduerne"*, da angrebet startede. Her bliver forhørsdommerens reaktion en resolut handle, i modsætning til Informations historie, hvor tyskeren og den *"saakaldte "Dansker"* reagerede med angst. Danske Tjenestemænds fattige brug af stereotyper, i deres beretning, har den effekt at når de endelig bruger stereotypet *"danske" Medhjælper*, så står dette stereotyp meget stærkt frem, så

stærkt at man som læser fornemmer at Danske Tjenestemænd har overskredet deres egne grænser, i formuleringen af budskabet om det forkerte i at arbejde for tyskerne.

Starten på en sejlivet myte

I forbindelse med angrebet på Shellhuset opstod der en myte om at selve angrebets formål var at befri de frihedskæmpere der sad fanget på 5. sal i Shellhuset. Myten lever i bedste velgående i dag, og bliver stadig bekræftet som usand, når aviserne skriver om Shellhuset og den franske skole. At myten overhovedet er opstået, skyldes de illegale avisers fokus på de fanger der slap fri.

Information nævner ikke, i sine artikler, at angrebet skulle være en redningsaktion for de tilfangetagende, men skriver tværtimod at aktionens formål er ” –for en Tid – at lamme denne Institution, der var en Trussel mod danske Borgere og mod den kæmpende Frihedsbevægelse,” (Information, 27-03-1945 (1)).

Nyhedstjenesten, mandag den 26. marts 1945, s. 1

Til trods for at Information ikke har nævnt angrebet som en befrielsesaktion, så skriver Nyhedstjenesten den 26. marts, i sin indledende artikel om Lyst Hansens befrielsesaktion af de andre fanger, at angrebet på Shellhuset var en befrielsesaktion af fangerne. Miseren kan muligvis være opstået i forbindelse med de illegale avisers henvisning til den præcisionsbombning som angrebet bar præg af, og Nyhedstjenesten har deraf konkluderet at det var en befrielsesaktion. Men

hvor om at alting er, så er myten startet på et tidligt tidspunkt, i avisernes beskrivelse af angrebet på Shellhuset.

Aviserne om angrebet efter besættelsen

”- Danmark var det eneste land, der havde en effektiv modstandsbevægelse uden at have en eksilregering. Modstandsbevægelsen blev bygget op imod den lovlige regerings vilje, modsat hvad der var tilfældet i f.eks. Norge, Holland og Frankrig. Derfor var det en utrolig vanskelig opgave. Dette er ikke blevet forstået i udlandet og måske næppe helt i Danmark. Frihedsrådet var en samling ”ansigtsløse” mænd – ingen vidste hvem de var – men de udøvede en magt, som enhver lovlige regering kunne have misundt dem. De kontrollerede på mange måder civilbefolkningens liv i Danmark. Det er en fascinerende situation, der måske er enestående i verdenshistorien. Den vigtigste forudsætning var, at man havde en meget effektiv illegal presse, hvorigennem Frihedsrådet kunne udbrede sine instrukser og sine synspunkter. Uden denne forhistorie kan man ikke forstå aktionen mod Shellhuset.” (Politiken, 16-03-1969).

I Politiken den 16. marts 1969, bringes et interview med den engelske forfatter Robin Reilly, der er ved at lægge sidste hånd på sin bog ”The Sixth Floor”. Bogen omhandler angrebet på Shellhuset og er (ifølge Politiken) ”den første hele bog på engelsk om dette emne – og den mest udførlige til dato på noget sprog.” (Politiken, 16-03-1969). I artiklen påpeger Reilly den unikke situation som modstandsbevægelsen var underlagt (jvf. ovenstående citat), idet at Danmark som det eneste af de besatte lande var underlagt en fredsbesættelse.

Reilly påpeger det unikke i at modstandsbevægelsen er blevet skabt imod den lovligt siddende regerings ønske, hvilket var en ”vanskelig opgave”. Men hvad Reilly ikke nævner er den konsekvens som mindekulturen om besættelsestiden, har fået i form af at have været underlagt en fredsbesættelse. Konsekvensen her er at både den lovlige regering (under besættelsen) og modstandsbevægelsen hver især ønsker at få deres arbejde til at fremstå som en modstand imod besættelsesmagten. Men ikke nok med dette, så bliver civilbefolkningen også inddraget i modstandsarbejdet, enten som offer af besættelsen (med eksempelvis den franske skole) eller som del af ”den lille modstand” (dem der havde læst et illegalt blad, eller bare knyttede hånden når de gik forbi en tysk soldat).

I avisernes behandling af angrebet, på Shellhuset og katastrofen ved den franske skole, kommer alle tre aspekter af mindekulturen i spil. Allerede lørdag den 19. maj 1945 bringer Politiken en mindre

artikel, på side 2, der fortæller at ”*Shellhusets Angribere hertil paa Mandag*” (Politiken, 19-03-1945). I artiklen kan man læse at udenrigsministeren og modstandsbevægelsen har indbudt ”*Shellhusets Angribere*” til København, mandag den 21. maj. Af de indbudte er bl.a. ”*Vice-Luftmarskal Basil Embry, der er Øverstbefalende for Gruppe Nr. 2 af Royal Air Force´s 2. taktiske Luftstyrke [...]*” (Politiken, 19-03-1945). At indbydelsen er udfærdiget af udenrigsministeren og modstandsbevægelsen vidner om at begge instanser er repræsenteret som en del af det officielle Danmark. Og at modstandsbevægelsen og politikerne havde et godt samarbejde, bliver yderligere bekræftet dagen efter, i Politiken den 20. maj 1945, da Politiken bringer en artikel under overskriften ”*De tyske Bøddler i Shellhuset pryglede Prof. Brandt Rehberg indtil han faldt besvimmel om*” (Politiken 20-05-1945). Brandt Rehberg bliver, i artiklen, præsenteret således:

”*Professor Poul Brandt Rehberg er netop vendt tilbage fra Sverige, hvortil at han maatte flygte, efter at han var blevet befriet fra Gestapos Vold gennem Royal Air Force´s Bombardement paa Shellhuset. Professor Brandt Rehberg, der i politiske Kresse vil være kendt fra sidste Folketingsvalg, da han var opstillet som radikal Kandidat i Østre Storkreds, var en af Hovedpersonerne i det betydningsfulde Arbejde, der blev udført først fra Rockefeller-Instituttet og senere fra Polyteknisk Lærestanstalt. Politiken har bedt Professoren fortælle om dette Arbejde og om hans Oplevelser i Shellhuset, og her er Professor Brandt Rehbergs Beretning.*” (Politiken 20-05-1945).

Den gode historie for Politiken er, i denne præsentation af Brandt Rehberg, at han udover at være en del af modstandsbevægelsen også har været en del af dansk politik, og er ” *kendt fra sidste Folketingsvalg, da han var opstillet som radikal Kandidat i Østre Storkreds,*”. At Brandt Rehberg er kendt fra sidste folketingsvalg, viser at han har haft relationer til den samarbejdsregering der sad under besættelsen, til 29. august 1943, hvilket skaber en forbindelse mellem samarbejdsregeringen og modstandsbevægelsen. Selve forbindelsen mellem samarbejdsregeringen og modstandsbevægelsen er i sig selv mere en del af skabelsen af en (nødvendig?) kollektiv erindring, der skal samle Danmark i kampen mod besættelsesmagten, end det er en del af den gode historie. For med Robin Reillys ord, fra indledende citat, om at ”*Modstandsbevægelsen blev bygget op imod den lovlige regerings vilje*” så ville den lovlige regering stå svagt uden at have en forbindelse til modstandsbevægelsen, når det kommer til spørgsmålet om at have været imod besættelsesmagten. Politiken får dog gjort en god historie ud af dette, da de bruger Brandt Rehberg som bindeled mellem samarbejdsregeringen og modstandsbevægelsen, idet at Politiken og Brandt Rehberg begge er af radikal observans. Politiken opnår ved at bruge den radikale Brandt Rehberg at skabe en samhørighed mellem ham og andre radikale læsere af Politiken, således at læseren kan identificere

sig med skabelsen af den kollektive erindring, om at både modstandsfolk og politikere havde hver deres andel i modstandsarbejdet.

Ideen med at fremhæve et givent emne med Shellhuset som baggrund, for en bestemt gruppe bliver brugt af flere aviser. I ovenstående eksempel med Brandt Rehberg, rettes budskabet til gruppen af radikale, lige som at der i afsnittet om illegale aviser bliver vist et eksempel i avisen ”Danske Tjenestemænd” der bringer en artikel om en tjenestemand's undslippen fra Shellhuset, hvorved at tjenestemændene kan identificere sig med den undslupne tjenestemand.

Politiken bringer, ud over artiklen med Brandt Rehberg, den 20-05-1945 to andre artikler vedrørende angrebet på Shellhuset. Den første af disse artikler er på forsiden, og omhandler Lyst Hansens befrielse af fangerne under angrebet, og indledes således:

”Da det allierede Luftvaaben i Midten af Marts Maaned rakte den danske Frihedsbevægelse en hjælpende Haand og lod Bomberne regne ned over Shell-Huset, den forhadte Bygning, der under Danskernes Frihedskamp kom til at staa som Indbegrebet af Besættelsens værste Ondskab og Uhygge, sad der i den øverste Etage, lige under Taget, nogle og tyve gode danske Patrioter. Ikke én eneste Københavner havde næret ringeste Haab om at se disse Folk i Live efter Bombardementet. Det gjorde ondt at tænke paa det, men det kunde vel ikke være anderledes. I Kampen for Danmarks Frihed maatte der gives Ofre, Hænderne, der sad i Shell-Husets øverste Etager, vidste det ogsaa da de første Bomber eksploderede foran det forhadte Hus, [...]” (Politiken, 20-05-1945 (1)).

Indledningen her, vidner om den forberedthed som modstandsbevægelsen havde i sin fremstilling af angrebet på Shellhuset, og som kom til udtryk i den illegale presse under besættelsen. RAF rækker stadig, nu i den frie presse, modstandsbevægelsen en hjælpende hånd, og Københavnerne forventede ikke at se nogle af fangerne i live efter angrebet, lige som at de accepterede de ofre som angrebet afstedkom, som en del af en nødvendighed for at Danmark atter kunne blive frit.

Diskussionen om hvor vidt at det var det store offer værd, er efter befrielsen fraværende, hvilket vidner om at skabelsen af den fælles forståelse af besættelsestiden er i gang, og om netop denne opstart af en fælles forståelse skriver Bryld og Warring:

”Den overgangssituation, der opstod i maj 1945, da censuren forsvandt med tyskerne, udfyldtes hurtigt af markedslovene (for avisernes vedkommende) og den statskontrollerede radio. Og hermed var de materielle betingelser for masseformidling af grundfortællingen til stede. Besættelsen blev til myten om det enige danske folks aktive og passive modstand mod Tyskland og nazisterne.” (Bryld og Warring, 1999, s. 78).

Bryld og Warring påpeger her de markedslove som aviserne er underlagt, hvilket vil sig at aviserne er underlagt salgstal, og salgstallene er afhængige af den historie som aviserne fortæller. I Politikens beretninger om Shellhuset, den 20-05-1945, omhandler to af artiklerne de modstandsfolk der slap fri fra Shellhuset, fulgt op med historien om deres virke i modstandsbevægelsen. Den tredje historie omhandler en mindehøjtidelighed ved den franske skole. Overskriften er ”*Engelsk Mindehøjtidelighed ved den franske Skole*” (Politiken, 20-05-1945 (2)), efterfulgt af en underoverskrift ”*Den britiske Viceluftmarskal Basil Embry og Piloter, der var med ved Shellhusangrebet, nedlægger Kranse paa Tirsdag* [efterfulgt af en ny underoverskrift] *Om Eftermiddagen giver de engelske Flyvere Opvisning i Kastrup*”. Artiklen bærer præg af at tragedien ved den franske skole ikke er en del af den kollektive erindring, hvilket kommer til udtryk allerede i overskriften ”*Engelsk Mindehøjtidelighed*”, hvorved at der gives udtryk for at det mere er et engelsk projekt, end et dansk projekt. Dette bliver yderligere understøttet i underoverskriften, der fortæller at det er ”*Embry og Piloter*” der nedlægger kransene ved den franske skole. Og skulle hele mindehøjtideligheden blive et nummer for højtideligt, så er der altid flyopvisningen i Kastrup tilbage, til at løfte den sørgelige stemning.

At mindehøjtideligheden, ved den franske skole, ikke er en del af den gode historie for Politiken, kommer yderligere til udtryk i selve artiklen, hvor den første tredjedel, af artiklen, beretter om selve højtideligheden, hvorimod at de sidste to tredjedele beretter om Embrys oplevelser i forbindelse med krigen. Embry bliver her til den gode historie, en historie der indeholder et element af overraskelse i form af hans oplevelser under krigen, hvorom at Politiken skriver at Embry har deltaget i alle angrebene på gestapohovedkvartererne i Danmark, lige som at Politiken kan berette om Embrys flugt fra tysk fangenskab. Men til trods for den mindre opmærksomhed som den franske skole får, så har artiklen en konflikt indbygget, for hvilken betydning har katastrofen ved den franske skole, for Embry og piloterne?

Tirsdag den 22. maj 1945 bringer Politiken en artikel om Embry og piloternes ankomst til København, under overskriften ”*Mosquito-Flyverne fra Shell-Huset kom i Gaar til København*” med underoverskriften ”*Luftmarskal Embry nedlægger i Dag Kranse paa den franske Skoles Ruiner og deltager i stor Flyveopvisning i Kastrup*” (Politiken, 22-05-1945). Om den før omtalte betydning af katastrofen, for piloterne, nævnes blot i artiklen at:

”*Mange Repræsentanter for de vestlige allierede Magter er i disse Dage blevet budt velkommen til Danmark i Kastrup Lufthavn, men med ganske særlige Følelser kunde man i Gaar hilse Førerne af tre Mosquito-Maskiner, der ved Middagstid ankom til Kastrup: [...]*” (Politiken, 22-05-1945).

Udtrykket ” *med ganske særlige Følelser*” bliver ikke nærmere defineret, om hvorvidt at det gælder ofrene fra den franske skole, eller om det gælder de følelser som de befriede fra Shellhuset måtte have. Men med billede af Mogens Fog der byder Embry velkommen, i forbindelse med artiklen, henledes læserens opmærksomhed på de befriede fanger fra Shellhuset, hvilket bliver understøttet af at Mogens Fog, i underteksten til billedet, bliver præsenteret som minister, men i selve artiklen præsenterer sig, over for Embry, ”*som en af dem, der var reddet i Shell-Huset under Angrebet.*” (Politiken, 22-05-1945).

Det officielle Danmark får i artiklen sat fokus på sig selv, og med Mogens Fog der præsenteres som både minister og som en del af modstandsbevægelsen, bliver samarbejdet mellem modstandsbevægelse og politikere yderligere bekræftet. Om ofrene fra den franske skole nævnes der kun i underoverskriften at Embry nedlægger en krans ved den franske skoles ruiner, til gengæld bliver flyveopvisningen brugt som et afsluttende afsnit i artiklen.

Den 23. maj bringer Politiken et interview med Embry under overskriften ”*Aarsagen til Ulykken paa den franske Skole: En Flagstang og Saltsprøjt paa en Vindskærm*” (Politiken, 23-05-1945). I interviewet forklarer Embry, hvilken betydning at katastrofen, ved den franske skole, havde for ham og piloterne.

” – *Først og fremmest er jeg glad for den forstaaende Velkomst, jeg har aldrig set en Venlighed som denne ... men med det samme maa jeg tale om vores Sorg, om de Børn, vi dræbte. Den storsindede Holdning man har vist over for os i Anledning af denne Katastrofe har gjort et dybt Indtryk paa os, men hvad kan vi gøre andet end udtrykke vor Forstaaelse af de smertelige Tab og saa prøve paa at forklare, hvordan det skete?*” (Politiken, 23-05-1945).

Historiens konflikt har her to aspekter. Hvordan har piloterne reageret på katastrofen ved den franske skole, og hvordan reagerede de berørte af katastrofen, på mødet med piloterne. Embry nævner selv at han er glad for den ”*forstaaende Velkomst*”, hvilket indikerer at Embry ikke forventer at de pårørende til katastrofen på nogen måde skulle nære nogen form for tilgivelse over for piloterne, for med den sorg som piloterne selv bære på, så kan de ikke andet ”*end udtrykke vor Forståelse af de smertelige Tab*”.

Politiken bringer ud over artiklen med Embry, en artikel om selve mindehøjtideligheden, ved den franske skole. Artiklen er meget følelsesladet og fortæller bl.a. om de relationer som var mellem piloterne og de pårørende til børnene fra den franske skole (i det mindste set fra forfatterens side).

”Man gik til den Højtidelighed i Frederiksberg Allé med en Følelse af Tilbageholdenhed. Det var under alle Omstændigheder, syntes man, en intim Sag mellem de Dræbtes Paarørende og Englænderne, hvor man maaske selv vilde have reageret anderledes, om man selv havde haft sine Børn derude paa Katastrofedagen – og saa blev det hele udelukkende fint og smukt.”
(Politiken, 23-05-1945 (1)).

Skribenten til artiklen (der er anonym) giver her udtryk for at ville have reageret anderledes, end de pårørende der var mødt op, hvilket fortæller om den fattethed som de pårørende udviser, en fattethed som selv skribenten har svært ved at forstå. Selve højtideligheden bliver derfor også udlagt som en *”intim Sag mellem de Dræbtes Paarørende og Englænderne”*, hvilket ekskluderer andre udenforstående, i forståelsen af det der er ved at ske. Men til trods for at det følelsesmæssige aspekt af artiklen kan være svært at forstå for udenforstående, så fortsætter artiklen med et aspekt som vedrører alle, nemlig skyldsspørgsmålet for katastrofen. Og i modsætning til Informations forklaring om at hele katastrofen, fra den franske skole, skyldtes den manglende luftalarmering, så har argumentet her ændret sig til at gælde tyskernes/nationalsocialisternes indførelse af *”total krig”*, som årsag til katastrofen og *”... den totale Krig er noget frygteligt, som de frihedselskende Nationer maa udrydde.”* (Politiken, 23-05-1945 (1)). Argumentet om at den totale krig er skyld i de mange civiles død, vinder dog ikke indpas i eftertiden, lige som at de frihedselskende nationer ej heller fik udryddet den totale krig. Årsagen hertil skyldes nok at USA, den 6. august 1945, kaster en A-bombe over Hiroshima og derved bringer den totale krig op på et hidtil uset niveau.

Diskussion

I analysen har jeg erfaret den forskel der var på de illegale aviser, der hovedsageligt havde fokus på selve angrebet af Shellhuset, og de censurerede aviser der fokuserede på de civile tab, med hovedvægt på den franske skole. Endvidere havde de censurerede aviser deres egen agenda, som de søgte at få igennem uden om censuren.

Et spørgsmål der melder sig, når aviserne bruges som kildemateriale, er om aviserne gengiver en historisk korrekt udlægning af det undersøgte emne, eller beskrivelse af tiden. For alle aviserne, både de illegale og de censurerede, havde hver især sin egen agenda, som de søgte at trænge igennem med. Dette stod ganske klart efter besættelsen, da det her var de illegale aviser der kunne fortsætte deres budskab, og alle de spørgsmål som de censurerede aviser skrev om, vedrørende de civile tab, fuldstændigt udgik af historiefortællingen.

Det som jeg fornemmede der manglede, var noget at sætte op imod avisernes historie, hvilket jeg gjorde med Bergstrøms dagbogsnotater, for ellers havde jeg ikke tvivlet om at ingen, under besættelsen, havde været påvirket af artiklerne om de civile tab, som angrebet afstedkom, for det var det der blev fortalt af aviserne, efter besættelsen, at ingen havde troet på tyskernes propaganda. Og jeg vil endvidere påpege at Bergstrøm også tvivlede om den illegale avis Information, da den argumenterede for skyldsspørgsmålet, vedrørende de civile ofre. Bergstrøms tvivl kunne måske her være forklaringen på at skyldsspørgsmålet, om den manglende luftalarmering, ikke blev bragt på banen efter besættelsen, muligvis fordi at selve historien virkede for søgt, eller med Bergstrøms ord: ”*at drive det for vidt.*”.

At arbejde med aviserne som kildemateriale, er ganske interessant og udfordrende, for selv om at aviserne bringer informationer om et givent emne, kort efter at de er sket, så ligger der under neden en agenda, som den historiestuderende skal gennemskue, for ikke at blive ført med i agendaens retning. Men med lidt rutine, og kritisk sans, så kan agendaen gennemskues, hvorved at der åbner sig en ny mulighed, nemlig spørgsmålet om hvorfor at den underliggende agenda er aktuel for den samtid som den bliver udfoldet i. Med eksemplet om de illegale aviser, så var deres agenda at skabe en fælles forståelse af besættelsestiden, der passede ind i at være en del af de allierede.

Konklusion

I min analyse af avisernes beskrivelse af angrebet på Shellhuset og katastrofen ved den franske skole, er der dukket en del erkendelser op, efterhånden som at analysen skred frem. Den første erkendelse er, at tingene ikke altid var som de så ud. Aviserne, de censurerede aviser og de illegale aviser, havde hver deres agenda i formidlingen af nyhederne om angrebet.

De censurerede aviser (læs besættelsesmagten) havde fokus på katastrofen ved den franske skole, og satte spørgsmål ved angrebets succes, i forhold til den pris som en del af befolkningen måtte betale, herunder at en del børn måtte betale med deres liv. Men dette til trods, så havde de censurerede aviser også deres egen agenda, som skulle formidles uden om censuren, og som kom til udtryk via hentydningens kunst, hvilket kunne være en dobbelttydig overskrift, eller en opsætning af artikler i forbindelse med hinanden, som eksempelvis det i analysen nævnte sporvejsskifte der var i gang på Rådhuspladsen. At gennemskue denne agenda, der sker via hentydningens kunst, kræver en vis øvelse at læse, men også en indsigt i hvad der rører sig i samtiden for at forstå hentydningen korrekt. Jeg skal derfor tilføje at de hentydninger som jeg har tolket på, ikke

nødvendigvis er korrekte, men i og med at de censurerede aviser bragte de samme artikler, udgivet af Ritzaus Bureau, kunne jeg drage en sammenligning, på måden som de enkelte aviser havde sat artiklen op på. Dette betyder dog ikke at jeg har fanget alle hentydningerne, men det var en god begyndelse til at forstå hentydningens kunst, og udvikle forståelsen herfra.

De illegale aviser havde, i modsætning til de censurerede aviser, fokus på selve angrebet af Shellhuset, og brugte mange sider på at fortælle om formålet med angrebet, lige som at befrielsen af fangerne, der sad som gidselskjold under taget på Shellhuset, var et stort emne, og begge emner bliver da også en stor del af beretningen om angrebet efter besættelsen. Specielt har befrielsen af fangerne sat sig som en sejlivet myte, hvor om at der stadig i dag hersker en opfattelse af at selve angrebet på Shellhuset var en egentlig redningsaktion af fangerne, en redningsaktion der stadig må dementeres i nutidige artikler om angrebet. Dette fortæller om den betydning som de illegale aviser havde både under og efter besættelsen.

I modsætning til myten om angrebet som en redningsaktion, står fortællingen om katastrofen ved den franske skole, som et ømt emne for de illegale aviser, at beskæftige sig med. Men med de censurerede avisers fokus på den franske skole, så bliver de illegale aviser nødt til at forholde sig til problemet, hvilket de gør på deres helt egen måde. På behændig vis får de illegale aviser gjort de civile ofre, fra angrebet, til en del af modstandskampen, hvilket dog ændre sig efter besættelsen. Årsagen hertil skal muligvis ses i den mindehøjtidelighed som Embry og de piloter der deltog i angrebet på Shellhuset, bliver inviteret til at afholde. Med denne invitation, af modstandsbevægelsen og regeringen, får det offentlige Danmark markeret sig selv som den legale magtfaktor i Danmark, og det må formodes/konkluderes at mindehøjtideligheden tog sig bedre ud, ved at mindes ofrene fra et fatalt uheld, end ved at mindes ofrene der faldt i kampen for Danmarks frihed.

At bruge aviserne som kilde til at analysere angrebet på Shellhuset, giver et indblik i hvordan, og under hvilke forhold, at den kollektive erindring blev skabt. En del af den skabte erindring blev succesfuld, og kom til at præge historieskrivningen, om angrebet, men interessant nok så kan der, via aviserne, også erfares de erindringer der gik i sig selv og aldrig slog igennem som en del af den kollektive erindring, og her kan nævnes skyldsspørgsmålet for de civile ofre, fra angrebet. Et spørgsmål der under, og kort efter, besættelsen ellers var meget aktuelt.

Et andet spørgsmål der har relevans for skabelsen af den kollektive erindring er, hvilken betydning den fredsbesættelse, som Danmark var underlagt, havde for skabelsen af den kollektive erindring. Det kunne her være relevant at drage sammenligninger til andre lande, der havde været underlagt en

fredsbesættelse (hvis sådanne findes), for at se de konsekvenser som fredsbesættelsen havde for dem og deres forståelse af sig selv, i historisk perspektiv.

Et andet aspekt i brugen af aviserne som kilde er, at aviserne har en stor læserskare, hvilket bevirker at et stort antal mennesker hurtigt kan blive overbevist om rigtigheden af en given fortælling, og derved skabe en fælles forståelse af det skete. I min analyse, omkring betydningen af de censurerede artikler der omhandlede de civile ofre, nåede jeg eksempelvis frem til den konklusion, at de censurerede artikler ikke havde gjort noget indtryk på danskerne. Jeg kunne i Christian Aagaards bog ”Bombemål Shellhuset” læse at Aagaard var nået til samme konklusion, og da jeg først læste Aagaards bog efter at have lavet analysen, så er vores konklusioner oprandt uafhængigt af hinanden. Vi havde dog det til fælles at vi begge havde aviserne med i hver vores fremstilling af angrebet på Shellhuset. Umiddelbart ville jeg ikke have tillagt dette nogen større betydning, hvis ikke at det var fordi at jeg ved et tilfælde faldt over journalist Vilhelm Bergstrøms dagbog, hvori at han beskriver det indtryk som artiklen ”*Var det nu ogsaa det store Offer værd?*” havde gjort på ham. Hvilket indikerer at der under overfladen, på avisernes nyhedsformidling, lå en anden opfattelse af det som aviserne skrev. Årsagen hertil kan skyldes at aviserne skulle levere den gode historie, for at bevare sin læserskare, hvilket giver to faktorer at arbejde med. Den første faktor er, at den gode historie, efter besættelsen, bliver at ingen dansker tvivlede om at de var udsat for tysk propaganda, i de censurerede aviser. Og den anden faktor er, at de censurerede aviser selv havde gjort danskerne opmærksom på at de var udsat for propaganda, hvilket retfærdiggjorde de censurerede avisers eksistens. Eller sagt med andre ord, så er det en rigtig dårlig historie at stå frem og erkende at den tyske propaganda havde en indflydelse, i opfattelsen af katastrofen ved den franske skole.

Den endelige konklusion, på dette projekt, vil være at modstandsbevægelsen allerede under besættelsen havde startet den kollektive erindring, som skulle være fremherskende efter befrielsen, og at de illegale aviser var værktøjet der skulle forberede resten af Danmark på den kollektive erindring som skulle komme. Skabelsen af den kollektive erindring, om besættelsestiden, har endvidere været underlagt en kontinuerlig udvikling både under og efter besættelsen, en udvikling der har baseret sig på det at blive, og være en del af de allierede.

Litteraturliste

Aviser:

Aftenbladet, 22-03-1945: En Række Sporvejslinjer omlagt og Dødsfrenes Antal er steget betydeligt – men endnu Døde i Ruinerne, I: *Aftenbladet* 1945, 22. marts 1945, s. 1.

Danske Tjenestemænd, marts 1945: Fra Sverige har vi modtaget følgende fra en Tjenestemand, I: *Danske Tjenestemænd* 1945, 3. årgang, Nr. 4 – Udgivet af Frit Danmarks Tjenestemandsgruppe, marts 1945, s. 5-6.

Fyns Venstreblad, 22-03-1945: Allieret Luftangreb mod Bygninger i København, I: *Fyns Venstreblad* 1945, 22. marts 1945, s. 1.

Fædrelandet, 22-03-1945: 46 Dræbte under allieret Angreb mod København, I: *Fædrelandet* 1945, 22. marts 1945, s. 1.

Fædrelandet, 23-03-1945: Blomster og Tak til Flyverne, der dræbte 82 danske Børn, I: *Fædrelandet* 1945, 23. marts 1945, s. 1-2.

Fædrelandet, 25-03-1945: Ofre, der må bringes, I: *Fædrelandet* 1945, 25. marts 1945, s. 4.

Fædrelandet, 25-03-1945 (1): Naar man lyver sig en Heltegerning til, I: *Fædrelandet* 1945, 25. marts 1945, s. 3.

Herning Avis, 1955: Rædselssceneri, da den franske Skole blev ramt, I: *Herning Avis*, 1955, 12. marts 1955, s. 3.

Information, 22-03-1945: Det allierede Luftangreb paa Shellhuset, I: *Information*, Nr. 440. 22. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 405, s. 1-2.

Information, 22-03-1945 (1): Shellhusets ødelæggelse, I: *Information*, Nr. 440. 22. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 405, s. 3.

Information, 22-03-1945 (2): Ogsaa Angreb i Frihavnen og paa tysk lejr i Nordsjælland, I: *Information*, Nr. 440. 22. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 405, s. 7.

Information, 22-03-1945 (3): Det tyske Antiluftskyts stod fint indpakket, I: *Information*, Nr. 440. 22. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 405, s. 4.

Information, 22-03-1945 (4): Ung dansk Patriot, der netop var i Forhør, fortæller., I: *Information*, Nr. 440, 22. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 405, s. 4-5.

Information, 22-03-1945 (5): Mange Patrioter naaede ud i Friheden, I: *Information*, Nr. 440, 22. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 405, s. 5.

Information, 23-03-1945: Befrielsen af Danskerne fra Shellhuset, I: *Information*, Nr. 441, 23. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 406, s. 4.

Information, 26-03-1945: Tyskerne har alene Ansvaret for Katastrofen i Forbindelse med Luftangrebet mod Shellhuset. I: *Information*, nr. 443. 26. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 408, s. 1-2.

Information, 26-03-1945 (1): Tyskerne har alene Ansvaret for Katastrofen i Forbindelse med Luftangrebet mod Shellhuset. I: *Information*, nr. 443. 26. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 408, s. 3.

Information, 26-03-1945 (2): 150 Lig kørt bort fra Shellhuset Natten efter Bombardementet. I: *Information*, nr. 443. 26. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 408, s. 3.

Information, 27-03-1945: En Dokumentation for at Tyskerne alene har Ansvaret for Katastrofen i Forbindelse med Bombningen af Shellhuset., I: *Information*, Nr. 444. 27. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 409, s. 6.

Information, 27-03-1945 (1): ”Jeres Sorg er Danmarks Sorg”, I: *Information*, Nr. 444. 27. marts 1945. Nordisk Nyhedstjeneste Nr. 409, s. 5.

Information, 04-04-1945: De frie Danske har bedt os udsende følgende, I: *Information*, Nr. 447, den 4. april 1945. Nordiske Nyhedstjeneste Nr. 412. s. 13-14.

Nationaltidende, 23-03-1945: Tusinde husvilde efter Luftangrebet, I: *Nationaltidende* 1945, 23. marts 1945, s. 1.

Nationaltidende, 23-03-1945 (1): Flere Menneskeliv gaaet tabt paa Amicisvej, I: *Nationaltidende* 1945, 23. marts 1945, s. 1.

Nationaltidende, 24-03-1945: Tilflugtsrummene i den franske Skole, I: *Nationaltidende* 1945, 24. marts 1945, s. 2.

Nationaltidende, 25-03-1945: Var det nu ogsaa det store Offer værd?, I: *Nationaltidende* 1945, 25. marts 1945, s. 7.

Nationaltidende, 25-03-1945 (1): Yderligere Navne paa Dødsfre, I: *Nationaltidende* 1945, 25. marts 1945, s. 2.

Nationaltidende, 05-05-1945: I censurens spændetrøje, I: *Nationaltidende* 1945, 5. maj 1945, s. 20.

Nationaltidende, 05-05-1945 Sær-Nummer: Nationaltidende i Besættelsesaarene, I: *Nationaltidende* 1945, 5. maj 1945, s. 3.

Nyhedstjenesten, 26-03-1945: Enkeltheder om bombningen af Shellhuset, I: *Nyhedstjenesten* 1945, Nr. 53, 26. marts 1945, s. 1.

Politiken, 23-03-1945: 117 Døde og 304 Saarede efter den sidste Opgørelse, I: *Politiken* 1945, 23. marts 1945, s.1.

Politiken, 23-03-1945 (1): Redningsarbejdet i den franske Skole, I: *Politiken* 1945, 23. marts 1945, s.1.

Politiken 20-05-1945: De tyske Bøddler i Shellhuset pryglede Prof. Brandt Rehberg indtil han faldt besvimet om, I: *Politiken* 1945, 20. maj 1945 (skrevet af Gun.), s. 3-4.

Politiken, 20-05-1945 (1): Da Shellhus-Fangerne blev befriet, mens Bomberne faldt, (skrevet af: Nemo.) I: *Politiken* 1945, 20. maj 1945, s. 1 og 8.

Politiken, 20-05-1945 (2): Engelsk Mindehøjtidelighed ved den franske Skole; I: *Politiken* 1945, 20. maj 1945, s. 7.

Politiken, 22-05-1945: Mosquito-Flyverne fra Shell-Huset kom i Gaar til København, (skrevet af: Scap.) I: *Politiken* 1945, 22. maj 1945, s. 3.

Politiken, 23-05-1945: Aarsagen til Ulykken paa den franske Skole: En Flagstang og Saltsprøjt paa en Vindskærm (Skrevet af: Jørgen Sandvad), I: *Politiken* 1945, 23. maj 1945, s. 10.

Politiken, 23-05-1945 (1): Gribende og stiltfærdig Højtidelighed for de Dræbte ved den franske Skole, I: *Politiken* 1945, 23. maj 1945, s. 9.

Politiken, 16-03-1969: Gestapos hovedkvarter skulle lægges i ruiner (skrevet af Visby, Børge), I: *Politiken* 1969, 16. marts 1969, s. 40.

Randers Dagblad, 22-03-1945: Stort allieret Luftangreb paa det indre København, I: *Randers Dagblad* 1945, 22. marts 1945, s. 1.

Social-Demokraten, 23-03-1945: 117 Dødsopfre og 304 Saarede, I: *Social-Demokraten* 1945, 23. marts 1945, s. 1

Hjemmesider:

Bergstrøm, Vilhelm (1945): *En uhyggelig Dag. København 21. marts 1945*, tidsskrift.dk, set den 23-04-2021, link: [Visning af: En uhyggelig dag \(tidsskrift.dk\)](#)

BORNHOLMSKE SAMLINGER (1976): *Vinterens begivenheder*, s. 209, Udgivet af Bornholms Historiske Samfund, II række – 9. bind, Rønne 1976, Colberg Eftf. Bogtrykkeri, set den 28-03-2021, [Scanned Document \(bornholmske-samlinger.dk\)](#)

Jensen, Anne Ørbæk (1995): *Lurblæserne - et stop på din musikalske byvandring i København*, Det Kgl. Bibliotek, set den 25-03-2021, link: [Lurblæserne - Det Kongelige Bibliotek \(kb.dk\)](#)

Nationalmuseet: *Frihedsmuseets Modstandsdatabase*, set den 29-04-2021, link: [Modstandsdatabasen - Ove Kaj Munck \(natmus.dk\)](#)

Olesen, Niels Wium (2012): *Illegale blade 1940-1945*, danmarkshistorien.dk, set den 11-04-2021, link: [Illegale blade 1940-1945 \(danmarkshistorien.dk\)](#)

Bøger:

Bak, Sofie Lene, Christensen, Claus Bundgård, Lund, Joachim og Sørensen, Jakob, (2017): *Turen går til besættelsestidens København*, Politikens Forlag 2017, 2. udgave, 1. oplag.

Bryld, Claus og Warring, Anette (1999): *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, Roskilde Universitetsforlag, 1998.

Hansen, Søren Toft (2001): *Det stod i avisen... kildekritiske overvejelser ved brug af aviser*, Aalborg: Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet. 2017.

Thomsen, Niels og Sølling, Jette D (1991): *De danske aviser 1634-1991, 1918-1991 bind 3* (1991), Special-Trykkeriet Viborg a/s, Odense Universitetsforlag.

Tverskov, Eva og Tverskov, Kim (2004): *Sådan gør journalister : Håndbog for alle andre*, Ajour. 2004.

Aagaard, Christian (2020): *Bombemål Shellhuset og katastrofen ved Den Franske Skole*, Lindhardt og Ringhof, 2020.